

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Острозька академія»
Навчально-науковий центр заочно-дистанційного навчання
Кафедра міжнародних відносин

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня магістра

на тему: **«СИРІЯ В ГЕОПОЛІТИЧНИХ ІНТЕРЕСАХ
РЕГІОНАЛЬНИХ ТА ПОЗАРЕГІОНАЛЬНИХ ГРАВЦІВ»**

Виконав студент II курсу, групи ЗММв-61
спеціальності 291 «Міжнародні відносини»,
суспільні комунікації та регіональні студії
освітньо-професійної програми
«Міжнародні відносини»

Залужного Валерія Федоровича

Керівник – к.і.н., доцент кафедри міжнародних відносин

Конопка Наталія Олегівна

Рецензент - _____

Робота допущена до захисту

(протокол № _____ засідання кафедри міжнародних відносин
від _____ 20 _____ р.)

Завідувач кафедри міжнародних відносин

проф. Сидорук Т.В.

м. Острог – 2020 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ЕВОЛЮЦІЯ СИРІЙСЬКОГО КОНФЛІКТУ.....	5
1.1. Причини та передумови.....	8
1.2. Хід військових дій.....	11
Висновки до розділу 1.....	23
РОЗДІЛ 2. ГЕОПОЛІТИЧНІ ІНТЕРЕСИ ДЕРЖАВ РЕГІОНУ.....	26
2.1. Туреччина.....	32
2.2. Іран.....	36
2.3. ОАЕ.....	44
2.4. КСА.....	49
2.5. Єгипет.....	55
Висновки до розділу 2.....	57
РОЗДІЛ 3. ГЕОПОЛІТИЧНІ ІНТЕРЕСИ В СИРІЇ ПРОВІДНИХ ДЕРЖАВ СВІТУ.....	59
3.1. Російська Федерація.....	59
3.2. США.....	63
3.3. КНР.....	71
3.4. ЄС.....	74
Висновки до розділу 3	
ВИСНОВКИ.....	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	89

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сирія є однією з тих країн, навколо якої зійшлися геополітичні інтереси багатьох країн світу, серед яких такі могутні політичні гравці як США, Китайська Народна Республіка та Російська Федерація. Крім цих країн, свої геополітичні інтереси в Сирії мають такі потужні близькосхідні країни як Об'єднані Арабські Емірати та Королівство Саудівська Аравія. Важливе геополітичне значення Сирія має також для Туреччини, Ірану та Єгипту. Пояснюється це тим, що Сирія займає ключове геополітичне положення. Кожна із зацікавлених сторін має свої інтереси, зіткнення яких впливає на виникнення протиріч у країні та регіоні. Без розуміння причин та передумов сирійського конфлікту неможливо зрозуміти геополітичну ситуацію у світі. Зокрема, це стосується ціни на нафту, що впливає на світову економіку в цілому й, зокрема, на економіку України, що обумовлює актуальність для українських дослідників вивчення сирійського конфлікту. У даній роботі пропонується аналіз геополітичних інтересів всіх основних геополітичних гравців, що дає змогу краще зрозуміти геополітичне значення Сирії в сучасному світі. В цьому полягає актуальність даної роботи.

Дослідженням геополітично ситуації сирійської проблеми займалось багато дослідників, серед яких І. Айдрус, В. М. Ахмедов, С. А. Багдасаров, Т. А. Ганієв, А. Джарителлі, Дж. Мальбруно та ін.

Проте вони присвячували свою увагу окремим аспектам сирійського конфлікту і дослідженню геополітичних інтересів окремих країн у Сирії, не пропонуючи цілісної картини.

Мета дослідження полягає в тому, щоб дослідити геополітичні інтереси регіональних і позарегіональних гравців щодо Сирії.

Для досягнення даної мети необхідно виконати наступні **завдання**:

- висвітлити причини та передумови сирійського конфлікту;
- проаналізувати хід військових дій;
- дослідити геополітичні інтереси в Сирії держав регіону: Туреччини, Ірану, ОАЕ, КСА, Єгипту;

- дослідити геополітичні інтереси в Сирії провідних держав світу: РФ, США, КНР, ЄС.

Предметом дослідження є геополітичні інтереси регіональних і позарегіональних держав щодо Сирії.

Об'єктом дослідження є міжнародне становище Арабської Сирійської Республіки.

Теоретико-методологічна основа дослідження. Історичний, аналіз та синтез державних діячів, політичних лідерів, спостереження журналістів тощо. Використано методи емпіричних досліджень, порівняння, аксіології та порівняння.

Географічні рамки дослідження. Регіон Близького Сходу, територія на заході Азії та північному сході Африки, де розташовані арабські країни: Єгипет, Судан, Сирія, Ліван, Ірак, Йорданія, Саудівська Аравія, Ємен, Кувейт, Катар, Оман, Об'єднані Арабські Емірати, Бахрейн.

Практичне значення роботи полягає в тому, що вперше у вітчизняній науковій літературі робиться спроба комплексного дослідження місця Сирії в геополітичних інтересах держав близькосхідного регіону та великих держав світу, таких як Туреччина, Іран, Об'єднані Арабські Емірати, Королівство Саудівська Аравія, Єгипет, Російська Федерація, Сполучені Штати Америки, країн Європейського Союзу, КНР. Результати проведеного дослідження можуть бути використані для підготовки лекцій та семінарських занять з міжнародних відносин, геополітики, зовнішньої політики регіональних та глобальних гравців тощо.

РОЗДІЛ 1. ЕВОЛЮЦІЯ СИРІЙСЬКОГО КОНФЛІКТУ

1.1. Причини та передумови

Сирійський конфлікт сьогодні може бути визнаний одним із найбільш гострих з точки зору перетину геополітичних інтересів різних держав (як регіональних, так і нерегіональних).

Так, після повалення правлячих режимів за допомогою «арабської весни» та наступних політичних перетворень, у таких країнах, як Туніс, Єгипет, Лівія, Ємен, перестав існувати баланс сил. Сьогодні регіон перебуває у стані політичної нестабільності і пошуку шляхів її подолання. Важливу роль у дестабілізації відіграють і спроби здійснення контрреволюцій у цих країнах [12, с. 128]. Однак багато в чому майбутнє регіону буде залежати від результату внутрішнього конфлікту в Сирії.

До причин сирійського конфлікту, таким чином належить соціальний протест, який був обумовлений внутрішніми факторами, такими як:

- соціально-економічна криза;
- корупція;
- свавілля і непотизм владної еліти, що правила впродовж десятироків, відсутність реальних демократичних свобод при показній «фасадній демократії».

Крім цього, до причин сирійського конфлікту слід віднести зіткнення інтересів як держав, що представляють собою регіональні центри сили, так і великих держав. У той же час підтримка зовнішніми силами збройної сирійської опозиції, представленої, в основному, ісламістськими угрупованнями, і присутність в їх рядах тисяч джихадистів з усього світу стимулювали виникнення в Сирії вогнища радикального ісламізму. Це, в свою чергу, сприяло формуванню тут так званої «ісламської держави» і її експансії в регіоні.

Розглянемо тепер докладніше та проаналізуємо ці чинники.

В основі сирійської ситуації, що призвела до конфлікту, лежить діяльність партії БААС (повна назва - Партія арабського соціалістичного

відродження, ПАСВ), яка вже багато років беззмінно перебуває при владі в цій країні. Сформований режим багато в чому тримається на особливих відносинах правлячої еліти і армії, що допомагає придушувати опозиційні рухи які час від часу виникають. Сирія залишається сьогодні останньою державою, в основі якої лежить легендарний арабський націонал-соціалізм, який у різних варіаціях безроздільно правив і володів умами багатьох народів Близького Сходу і Північної Африки у ХХ ст. Майже за 100 років своєї історії баасізм зазнав значних змін, революційність руху зменшилась, натомість зросла залежність від бюрократичних структур. Але він залишається важливим фактором політичного життя Сирії і всього арабського світу.

Після смерті 10 червня 2000 р. Хафеза аль-Асада, який беззмінно керував країною майже 30 років, президентом, за підсумками референдуму, був обраний його син Башар аль-Асад, який продовжив політичну лінію свого батька. Б. Асад займає із червня 2000 року посаду генерального секретаря Регіонального керівництва сирійського регіонального відділення партії БААС. За період правління Б. Асада в країні поступово наростали невдоволення і напруженість. Важливу роль зіграло збільшення чисельності населення міст, що сталося через тривалий період посухи і переселення іракських біженців. Все це сприяло початку нинішнього збройного конфлікту у 2011 р.

Незважаючи на те, що Б. Асад перейшов у сунізм (нова конституція Сирії містить положення про те, що пост президента повинен займати мусульманин-суніт), велика частина правлячої еліти відноситься до громади алавітів, що є меншістю.

Разом із тим сирійську кризу можна розглядати як окрему частину «арабської весни». Соціальний протест, який представляв собою початковий етап «арабської весни» у таких країнах, як Туніс, Єгипет, Ємен, Бахрейн, був обумовлений внутрішніми факторами. А саме соціально-економічною кризою, корупцією, свавіллям і непотизмом владної еліти, що правила впродовж десятків років, відсутністю реальних демократичних свобод при показній «фасадній демократії».

У той самий час у Сирії (так само, як і в Лівії) при наявності, хоча і в меншій мірі, внутрішніх проблем, головними причинами триваючої кризи стали зовнішні чинники, а саме підтримка сирійської збройної опозиції провідними країнами НАТО, включно з Туреччиною, і монархіями Перської затоки, які намагаються використовувати сирійський конфлікт для реалізації своїх стратегічних цілей.

При цьому необхідно підкреслити, що в порівнянні з такими країнами, як Туніс і Єгипет, Сирія по соціально-економічній ситуації до початку конфлікту за багатьма параметрами відрізнялася у кращий бік. Так, на 2010 р. ВВП на душу населення в Сирії (GDP per capita) становив 5,260 долл. [89], що вище показників багатьох арабських країн. Рівень безробіття, хоча і підвищився з 8,4% у 2010 році до 14% у 2011 р. [90], проте, був нижчий, ніж в Тунісі та Єгипті, де безробітних, особливо серед молодих людей до 30 років, налічувалося до 50%. Водночас в Сирії було досить розвинений профспілковий рух і, відповідно, діяла реальна соціальна захищеність широких верств населення. Профспілкові комітети функціонували (і продовжують функціонувати в умовах війни) практично на всіх підприємствах державного і приватного сектора, в тому числі сільськогосподарських, працівники яких отримують профспілковий соціальний захист так само, як і працівники промислового сектора. Причому в Сирії було створено за підтримки держави ціла низка виробничих структур малого і середнього бізнесу. Так, наприклад, у промислово розвиненому районі м. Алеппо працювали невеликі підприємства і майстерні з пошиття за західними ліцензіями сучасного модного одягу, на яких, як правило, працювали члени однієї сім'ї. Таким чином вирішувалася проблема безробіття, рівень якої (14%) до початку кризи 2011 р. був одним із найнижчих в регіоні і навіть нижче, ніж на той же період у таких країнах ЄС, як Іспанія, Греція, Португалія, де він виріс до 26 %.

Для порівняння, в Єгипті, як підтвердив на своїй прес-конференції у Москві в липні 2013 р. посол Єгипту, у 2010 р. 40% населення жили на дохід менше 2 дол. на день. Відсоток безробітних дипломованих фахівців у Сирії також був набагато нижчий, ніж у Єгипті, й особливо в Тунісі. Інфляція в Сирії

коливалася у 2010 р. у межах 4% [90]. Якісні показники сирійського суспільства також відрізнялися у кращий бік у порівнянні з іншими країнами, де мали місце події «арабської весни». Так, наприклад, освітній рівень сирійського суспільства вважався досить високим – відсоток грамотних серед осіб старше 15 років на 2010 р. досягав 86% для чоловіків і 73,6% для жінок. Середня тривалість життя становила 70 років. Для порівняння, в РФ у 2010-і рр., згідно з рейтингом ООН за якістю життя, цей показник становив 66,5 років. Таким чином, ситуацію в Сирії перед початком внутрішнього конфлікту не можна було визначити як соціально-економічну кризу, що мало місце в Тунісі і Єгипті.

Разом із цим очевидно, що становище, при якому одна політична сила перебуває при владі десятки років і користується усіма владними привілеями, може сприяти розвитку корупції і зловживань владних структур. Така ситуація також веде до відстороненості можновладців від насущних проблем суспільства і їх нездатності або небажання діяти в інтересах більшості населення. У той самий час не можна погодитися з досить поширеною думкою про те, що в сирійському керівництві домінують представники алавітської громади. Це не так. Перш за все, варто нагадати, що Асма Асад, дружина президента Башара Асада, сповідує сунітський іслам. Вона походить з відомої сунітської родини лікарів-кардіологів з м. Хомса, які мали дружні зв'язки з родиною Асадів. Багато сирійських підприємців, зокрема, в районі м. Алеппо, були представниками сунітської, а також вірменської християнської общини. У сирійській офіцерській корпус був відкритий доступ представникам всіх конфесій. Яскравим прикладом цього був міністр оборони генерал Дауд Раджха (загинув у результаті теракту 18.07.2012 р. в Дамаску), що був християнином. Сирійська інтелігенція, в тому числі працівники ЗМІ, також представлена різними національностями і конфесіями. Так, наприклад, нинішній керівник корпункту САНА (Сирійського агентства новин) у Москві є курдом, заступник голови Спілки письменників Сирії - палестинець-християнин. У зв'язку з цим необхідно відзначити, що Сирія історично склалася як своєрідне перехрестя цивілізацій і багатоконфесійна країна. Після приходу до влади партії ПАСВ Сирія є світською державою, в якій всім конфесіям надані рівні права.

Необхідно зазначити, що у 2000-і рр. сирійське керівництво прагнуло вирішувати назриваючі в суспільстві проблеми. Це стосувалося насамперед заходів щодо демократизації економічного та суспільно-політичного життя, яка отримала назву «сирійська весна». З ініціативи президента Башара Асада (нар. 1965 р.) було проголошено політику «відкритості і гласності», спрямовану на демократизацію політичного життя. Було прийнято також ряд заходів з розвитку ринкової економіки, які сприяли розширенню участі приватного бізнесу в економічній і фінансово-банківській сфері.

У той самий час очевидно, що стимулювання вільного ринку поряд із певним позитивним ефектом має і свою негативну сторону. А саме, зростання безробіття у зв'язку зі скороченням робочих місць в результаті приватизації підприємств і підвищенням їх рентабельності, зростання цін і як наслідок збільшення числа незаможних в процесі розшарування суспільства, що, коли до цього додаються ще й інші чинники, веде до посилення соціальної напруженості.

На хвилі політики відкритості у Сирії стали формуватися незалежні суспільно-політичні організації, що отримали назву «форуми національного діалогу». Всього в Сирії у 2000-і рр. було створено понад 20 форумів, в яких брали участь сотні представників сирійської інтелігенції, в основному творчої і гуманітарної. Такі керівники форумів, як Ріяд Турк і Ріяд Сейф, стояли на ліберально-демократичних позиціях, намагалися перетворити їх у політичні партії. Учасники форумів писали петиції і звернення до влади з вимогою подальшої демократизації (наприклад, відома «Петиція 99»), які публікувалися, як правило, за межами Сирії. Свої форуми створювали і суспільно-політичні діячі, які сповідували ліві і соціалістичні ідеї. Так, наприклад, Халіль Матук, який розділяв позиції сирійських комуністів, сформував «Форум культури і прав людини». У свою чергу представники курдської громади стали заявляти про необхідність надання їм більших прав. Пожвавилися також сирійські «Брати-мусульмани», діяльність яких була заборонена після організації ними у 1982 р. в м. Хама збройного заворушення. У 2002 р. вони провели свій з'їзд у Лондоні і опублікували звернення, що закликав до політичної боротьби. У

США бізнесмени сирійського походження Фарик Аль-Гадір і Абдель Азіз Муфлат з метою створення політичної опозиції сирійській владі створили дві партії - «Сирійську партію реформи» у 2003 році і «Національно-демократичну партію відродження» у 2005 р. [35, р. 95].

Однак всі ці організації не користувалися якою-небудь масовою підтримкою, оскільки їх ідеологічні платформи - ліберально-демократична та ісламістська не мали значного впливу в сирійському суспільстві. У незалежних форумах почалася також гостра критика президента Асада, що негативно позначилося на можливості діалогу опозиції з владою. Опозиціонери захопилися жорсткою критикою режиму, в їх середовищі взяла гору внутрішня боротьба, пов'язана з особистими амбіціями [72].

Башар Асад у відповідь на петиції опозиції заявляв, що Сирія піде шляхом поетапних реформ і демократизації, але не буде виконувати вимоги окремих осіб. Таким чином, «сирійська весна» початку 2000-х рр. не отримала подальшого розвитку, чому сприяла ще й позиція представників «старої гвардії» ПАСВ. Керівництво Сирії також правомірно побоювалося, що прискорене проведення радикальних реформ може призвести до дестабілізації режиму і розпаду Сирії, що на той час продемонстрували наочно колишні СРСР і Чехословаччина.

Отже, сирійську кризу можна розглядати як окрему частину «арабської весни». Соціальний протест, який представляв собою початковий етап «арабської весни» у таких країнах, як Туніс, Єгипет, Ємен, Бахрейн, був обумовлений внутрішніми факторами. А саме соціально-економічною кризою, корупцією, свавіллям і непотизмом владної еліти, що правила впродовж десятків років, відсутністю реальних демократичних свобод при показній «фасадній демократії». Всі ці причини на початок конфлікту були присутні, певною мірою, і в Сирії, але особливого виміру сирійському конфлікту надало те, що в ньому поряд з протистоянням сирійської влади і озброєної опозиції стикаються інтереси як держав, що представляють собою регіональні центри сили, так і великих держав. У той же час підтримка зовнішніми силами збройної сирійської опозиції, представленої, в основному, ісламістськими

угрупованнями, і присутність в їх рядах тисяч джихадистів з усього світу стимулювали виникнення в Сирії вогнища радикального ісламізму. Це, в свою чергу, сприяло формуванню тут так званої «ісламської держави» і її експансії в регіоні.

1.2. Хід військових дій

Перші виступи проти сирійської центральної влади були зроблені представниками арабо-сунітської більшості – військовими і чиновниками, які мали на меті ліквідувати засилля в держапараті і армії представників арабо-алавітської меншини. Акції опозиціонерів проходили під гаслом боротьби за свободу і демократію і тому швидко знайшли підтримку з боку США і країн Заходу. Ситуація в країні ще більше загострилася, коли в боротьбу проти режиму Башара Асада вступили ісламські радикали, які оголосили алавітів сектантами і ісламськими єретиками. Надалі ісламістами були оприлюднені фетви, що закликають до збройного опору, масових етнічних чисток і фізичного знищення алавітів.

Протестні акції в Сирії почалися в березні 2011 р. з демонстрацій проти свавілля поліції в м. Дараа (100 тис. жителів), розташованому на кордоні з Йорданією та Ізраїлем. Вони поширились на інші міста, де маніфестанти вимагали поліпшення умов життя і вирішення соціально-економічних проблем. Виступи протесту в деяких районах стали переростати у сутички з силами правопорядку. Президент Б. Асад оголосив про майбутнє проведення реформ у соціально-економічній і політичній сфері. Потім у Дамаску і низці інших великих міст Сирії пройшли мітинги і демонстрації на підтримку керівництва Асада. Однак антиурядові маніфестації і зіткнення з поліцією тривали і набували все більш запеклого характеру. Причому найбільш непримиренне протистояння з силами правопорядку, що супроводжувалося закликами до повалення правлячого режиму, відбувалося в тих містах, де спочатку були представлені опозиційні сили, перш за все, прихильники «Братів-мусульман» та інших ісламістських рухів (м. Хама, м. Хомс, м. Джіср-аш-Шухур). Їм активно надавалася допомога з-за кордону з боку провідних країн НАТО, включно з

Туреччиною, і монархій Перської затоки, в тому числі у створенні збройних антиурядових угруповань.

Наприкінці січня 2011 р. почалися перші виступи антиурядових сил в Сирії, проте масовий характер вони набули після акції протесту в місті Дараа 15 березня 2011 р., що переросла у всенародне повстання з вимогою відставки президента Б.Асада. Оскільки акції протесту затягнулися, урядові сили почали використовувати збройні сили для їх придушення. З самого початку стало ясно, що конфлікт набуває затяжного характеру. В ескалації ситуації крім опозиції брали участь і такі терористичні організації як Ісламська держава (ІДІЛ) і «Аль-Каїда». 11 листопада 2012 р. у столиці Катару Досі було оголошено про створення «Національної коаліції сирійських революційних і опозиційних сил», метою якої було об'єднання всіх фракцій, які виступають проти президента Башара Асада, і повалення останнього. Національна коаліція мала намір координувати військові дії проти військ Б. Асада і управляти регіонами, які вже знаходились під контролем повстанців, вона відмовлялася від будь-якого діалогу з Асадом, маючи намір домагатися його повалення, в тому числі збройними методами. У січні 2013 року в рядах антиасадівської коаліції намітився розкол [84].

Бойовики угруповання «Фронт ан-Нусра», пов'язаної з «Аль-Каїдою», заявили про своє бажання внести корективи в цілі революції і створити шаріатську державу, що викликало негативну реакцію їх союзників. Командири повстанців заявили, що більше не будуть співпрацювати з моджахедами і почнуть боротися з ними вже на другий день після падіння режиму Б. Асада. Наприкінці вересня 2013 року декілька великих сирійських повстанських угруповань відкинули верховенство Національної коаліції сирійських революційних і опозиційних сил, яку західні країни визнають легітимним представником всіх супротивників режиму. 13 бригад збройної опозиції вийшли зі складу Сирійської вільної армії і сформували свій власний військовий альянс радикальних сунітських ісламістів. Нове джихадистське утворення називалося «Ісламська Коаліція». Незважаючи на спільність поглядів щодо режиму Б. Асада, всередині груп збройної опозиції є принципові

розбіжності в тому, що стосується бачення майбутнього Сирії після повалення існуючого режиму. Повстанці починали війну в надії на демократичне і сучасне життя, тоді як джихадисти і загони «Аль-Каїди», серед яких багато іноземних найманців, скористалися ситуацією, щоб просувати ідею встановлення в країні фундаменталістського ісламського режиму на основі шаріата [41].

Конфлікт всередині сирійської опозиції загострився на початку 2014 р. між Вільною сирійською армією, «Армією Моджахедів» і групами, що входять в «Ісламський фронт», з одного боку, і «Ісламською державою Іраку і Леванту», з іншого. Також були повідомлення про зіткнення Ісламського фронту з ССА. Важливе значення в сирійському конфлікті грає курдське питання.

Міжконфесійні та міжнаціональні протиріччя, що існували в Сирії протягом багатьох десятиріч, не знайшовши свого раціонального дозволу, вилилися з початком «арабської весни» 2011 року в повномасштабну громадянську війну.

В особливій ситуації опинилися населені курдами північні райони Сирії. З моменту утворення Сирійської Арабської Республіки курди перебували в безправному становищі: їх виганяли з рідних земель, піддавали насильницькій мовній і культурній асиміляції, позбавляли права на приватну власність, обмежили в політичних і економічних правах, і тому курди найбільше були зацікавлені в зміні правлячого в Дамаску режиму. Однак, в перші ж дні сирійської кризи курдські лідери оголосили про свій нейтралітет і відмовилися брати участь у збройному протистоянні на боці жодної зі сторін. Позиція курдів була цілком зрозумілою: жодна з протиборчих сторін не мала наміру враховувати і, тим більше, захищати інтереси курдського населення країни, вважаючи за краще збереження їх статусу: громадян «другого сорту», «аджаніб» (іноземців) і «мактумін» (незарєєстрованих осіб). Тому курди вважали за краще відмовитися від участі в міжарабському військовому протистоянні і взяли курс на автономізацію районів свого компактного проживання [25, с. 51].

Вже 19 липня 2012 р. в історії регіону, званого курдами Західним Курдистаном або Рожава, була відкрита нова сторінка: у цей день жителі міста

Кобань проголосили самоврядування. Приклад Кобань наслідували жителі інших міст і районів північної Сирії: Афрін, Сареканіє (арабська назва «Рас-ель-Айн»), Дірбесіє, Амуда, Дерік (арабське - Ель-Малікі), Гірке-Ляге (аль-Маабадах), Тирбеспіє (арабське - Аль-Кахтані) і Телль-Тамір. Функції по обороні цих районів поклали на себе сформовані ополченцями Загони народної самооборони (YPG) і Жіночі загони самооборони (YPJ), до лав яких увійшли не тільки курди, а й представники інших національностей. З місць компактного проживання курдів практично без бою були виведені або витіснені урядові війська і силові структури, пізніше отримали гідну відсіч і радикальні ісламістські угруповання, які намагалися проникнути в сирійський Курдистан. Надалі курди встановили контроль і над містом Камішло (арабське - Камишли), за винятком деяких урядових будівель, містом Хасак, за винятком двох його кварталів; і курдськими районами міста Алеппо: Ашрафія і Шейх-Махсуд. Нейтралітет курдів забезпечив їм можливість створення інститутів громадянського суспільства і органів місцевого самоврядування. Після того, як правлячий режим і сирійська опозиція усвідомили, що не зможуть використовувати курдів в своїй боротьбі проти іншої сторони, ними були зроблені спроби провокацій і силового впливу на курдів.

Один за одним відбулися збройні напади на підконтрольні YPG і YPJ території. Під приводом боротьби проти екстремістів силами режиму наносилися авіаудари по курдських кварталах Алеппо, влаштовувалися провокаційні вилазки проти сил YPG і YPJ в Камішло і Хасак. У свою чергу, сили збройної опозиції під приводом змови курдів з режимом Б. Асада стали чинити напади і організувати теракти в підконтрольних курдам містах і селах. Однак, це не змогло змусити курдські політичні сили відмовитися від ідеї створення курдської автономії в Сирії. Процес перетворення різних сфер суспільного життя в курдських районах Сирії тривав. Важливо відзначити, що YPG і YPJ показали набагато більшу боєздатність у боротьбі з ІДІЛ, ніж сирійська і іракська армії.

Загонам народної самооборони курдів вдалося утримати лінію фронту не тільки уздовж курдських кантонів Афрін, Кобань і Джізіре, а й вступити в боротьбу проти ІДІЛ на території Іраку від міста Рабія до Ербілі.

Найзапекліше протистояння з ІДІЛ відбулося в Кобань. Оборона оточеного міста тривала 133 дні і завершилася перемогою курдських сил, поклавши початок руйнуванню міфу про непереможність «Ісламської держави». Вже до 28 лютого 2015 р. сили YPG і YPJ не тільки відновили повний контроль над кантоном Кобань, а й звільнили нові території, наступаючи на позиції бойовиків у південному і східному напрямку. ІДІЛ продовжувала втрачати контроль і над територіями, прилеглими до кантону Джізіре [25]. Звільнення Кобань і успішний наступ загонів YPG і YPJ привели до деморалізації бойовиків «Ісламської держави», запустивши процес розпаду ІДІЛ.

Прийняття Радою безпеки ООН резолюції 2178 щодо запобігання фінансування терористичних організацій, спрямованої на припинення отримання терористичними угрупованнями в Сирії і Іраку доходів від нелегальної торгівлі нафтою, артефактами і музейними цінностями, отримання викупів за захоплення заручників [92] також значно ускладнює завдання ІДІЛ. Тепер країни і організації, раніше помічені в пособництві ісламістам, не могли безкарно отримувати вигоду від своєї взаємодії з цим терористичним угрупованням, а ІДІЛ позбавлялася підтримки своїх таємних покровителів [25, с. 54].

Розгляньмо далі докладніше розвиток сирійського конфлікту, який призвів до проведення збройної операції РФ восени 2015 року, а також реакцію ключових зацікавлених акторів як регіональних, так і позарегіональних.

Практично з самого початку ситуація в Сирії вийшла за межі внутрішніх заворушень і набула міжнародного характеру. Підтвердженням тому служить порушення прав іноземних громадян під час заворушень - журналістів і простих працівників з інших країн, участь в мітингах представників інших держав, а також їх проведення за межами Сирії (наприклад, в РФ), ще одним

прикладом може служити напад на посольство США в Дамаску в середині літа 2011 р.

Хід конфлікту не можна розглядати без розгляду реакції на нього інших країн та міжнародних організацій, оскільки ця реакція значною мірою впливала на поведінку учасників конфлікту й, отже, на його перебіг.

Після початку масових протестів усередині країни тривали збройні сутички опозиції і проурядових сил, жертвами ставало все більше число мирних мешканців. Реагуючи на це, багато країн відкликали своїх послів з Сирії, закрили свої представництва.

Реагуючи на конфлікт у Сирії й намагаючись на нього вплинути, Генеральний Секретар ООН Пан Гі Мун 1 серпня 2011 року зажадав від уряду Сирії покінчити із застосуванням сили. У той саме час глава МЗС Італії Франко Фраттіні зажадав екстреного скликання Ради безпеки ООН, а ЄС - віддати під суд винних у вбивстві демонстрантів в сирійському місті Хама, де були вбиті і поранені десятки людей. Радбез ООН 4 серпня ухвалив заяву, в якій засудила порушення прав людини і дії сирійської влади щодо застосування сили. Слідом за цим Ліга арабських держав (ЛАД) зажадала негайного припинення насильства в Сирії.

Особливе занепокоєння ситуація викликала у країн, що є сусідами з САР, наприклад, представники турецької влади нанесли візити у Дамаск для переговорів з урядом і запобігання заворушень на кордоні. Прагнучи повернути мирне становище в країні, в серпні 2011 року Башар Асад виступив із заявою про припинення операції проти озброєних опозиціонерів. Незважаючи на це, 18 серпня Барак Обама відкрито закликав Асада піти з поста, зазначивши: «Майбутнє Сирії має визначатися її народом, але президент Башар Асад стоїть у нього на шляху» [83].

Його заклик підтримали лідери Франції, Німеччини та Великобританії, а також Верховний представник ЄС з питань зовнішньої політики. На відміну від останніх, РФ відмовилася підтримати заклик, вважаючи, що Башар Асад зробив досить для врегулювання ситуації і не повинен знаходитися під тиском міжнародної спільноти. Незабаром в країну попрямувала спеціальна місія ООН,

підсумком діяльності якої став висновок про необхідність захисту цивільного населення. Продовжилося і накладення санкцій на Сирію - на початку вересня 2011 року ЄС оголосив про заборону на імпорту сирійської нафти і нафтопродуктів в свої країни. На що глава МЗС РФ Сергій Лавров заявив, що РФ виступає проти односторонніх санкцій, в тому числі тих, що стосуються введення ембарго ЄС на імпорту сирійської нафти. Незабаром з різницею в кілька днів до Москви для переговорів прибули представники уряду Сирії і опозиції, останні залишилися незадоволеними, звинувативши Москву в надмірній підтримці режиму Башара Асада. Через кілька днів сирійська опозиція оголосила «День гніву» проти Росії по всій країні. Що стосується Ради Безпеки ООН, то там не змогли дійти згоди: РФ, КНР і кілька інших країн відкинули кілька проектів резолюції, вважаючи передбачувані санкції занадто жорсткими. Негайно послідувала і реакція Башара Асада на наміри європейських країн і США «розіграти в Сирії лівійський сценарій», президент пригрозив запуском ракет по Ізраїлю, в разі, якщо НАТО почне військові дії в країні.

Вересень 2011 року відзначився ще й черговим посиленням санкцій ЄС - заборона на інвестиції в нафтовий сектор, а також санкції проти міністрів юстиції та інформації. У той саме час опозиція сформувала спеціальний орган протистояння режиму, який отримує назву «Сирійська Національна Рада», в нього увійшли політики, які проживають як всередині країни, так і за її межами. Спостерігаючи всю гостроту ситуації, президент Сирії в середині жовтня підписує указ про створення комісії з розробки нової конституції, задовольняючи тим самим одну з головних вимог бунтівників. Не залишалася осторонь і ЛАД, після довгих засідань міністрів закордонних справ країн - учасниць організації був вироблений план з врегулювання внутрішньої кризи, згідно з яким необхідно відмовитися від будь-якого насильства, випустити заарештованих, відмовитися від використання військової техніки, допустити вільне переміщення представників ЛАД і міжнародних засобів масової інформації.

2 листопада 2011 року Сирія прийняла вищезгаданий план. Однак уже через 10 днів ЛАД прийняла рішення призупинити членство Сирії в організації у зв'язку з тим, що керівництво країни продовжує вживати насильницькі дії по відношенню до демонстрантів. А вже в кінці місяця ЛАД приймає пакет економічних санкцій проти Сирії.

Слідом санкції вводять і Туреччина.

Не можна не помітити, що тоді в ООН утворився якийсь глухий кут у зв'язку з різницею в поглядах на врегулювання сирійської кризи. Просвіт намітився в середині грудня 2011 року, коли РФ запропонувала свій проект резолюції, в якому вказується необхідність припинення кровопролиття в арабській республіці. При цьому в проекті документа немає згадок про якісь санкції проти Сирії. Решта країн погодилися його розглянути, проте західні держави дали зрозуміти, що їх не особливо влаштовує «м'якість» російських пропозицій. Великобританія, наприклад, заявила, що продовжить чинити тиск на сирійський уряд через ЄС. Беззастережно російська ініціатива була підтримана тільки КНР. Ще одним кроком на шляху до стабілізації ситуації стало підписання Сирією угоди з ЛАД, згідно з якою Дамаск пустив на територію країни арабських спостерігачів строком на один місяць, також сирійська влада мала вивести війська з міст, які виступили проти режиму сирійського президента Башара Асада, звільнити політичних в'язнів і почати діалог з опозицією. На підтримку ініціативи ЛАД 19 грудня 2011 Генеральна Асамблея ООН прийняла резолюцію, яка засуджує застосування насильства владою Сирії, і в якій закликала «виконати План дій Ліги арабських держав у всій його повноті без подальшого зволікання» [4].

Якщо говорити про виконання плану ЛАД, то сирійський уряд випустив велику кількість політв'язнів, скоротив силові дії з боку влади (за повідомленнями самих спостерігачів), однак повністю зупинити боротьбу в країні не вдалося, у зв'язку з чим зріло рішення про виведення спостерігачів. Проте 10 січня 2012 президент Сирії, виступаючи в Дамаському університеті, різко негативно відгукнувся про план ЛАД і про дії західних країн, вказавши на їх пряму причетність до розпалювання заворушень у країні, також він нагадав,

що не збирається залишати пост і має намір продовжити роботу над новою конституцією і реформами.

З кінця 2011 року в Сирії почалася друга хвиля насильства. Найбільший теракт був організований в Дамаску в грудні 2011 року. З початку 2012 року влада Сирії стали застосовувати в своїй боротьбі з опозицією і терористами танки і артилерію. Навесні 2012 року сирійські війська почали повертати під свій контроль такі міста як Хомс, Ідліб, Ер-Растан і ін. [84] Всі ці операції супроводжувалися масовою загибеллю мирного населення. У квітні 2012 року було оголошено про перемир'я, хоча офіційна влада Сирії не виводили війська з міст і заявляла про свою готовність відбивати будь-які нові напади. Саме в цей час в країну приїхала перша група спостерігачів ООН.

У травні 2012 року в Сирії відбулися перші за півстоліття багатопартійні вибори до Народної Ради. Партія БААС брала участь у цих виборах на однакових умовах з іншими політичними партіями. У підсумку перемога була здобута блоком «Національна єдність», який був сформований партією БААС. Однак оголошене перемир'я не було дотримано, збройні дії продовжилися. У конфлікті стало більш помітно зовнішнє втручання. Так, опозиційні сили підтримувалися монархіями Перської затоки, а РФ і Іран надавали допомогу силам Б.Асада військовими поставками. З середини 2012 року сирійський конфлікт стали називати громадянською війною. Першим це зробив заступник генерального секретаря ООН з миротворчих операцій Ерве Ладсу, пізніше про це повідомив і Міжнародний комітет Червоного Хреста [93].

У такій складній ситуації 3 червня 2014 року в Сирії пройшли перші в історії країни альтернативні вибори глави держави. Вони базувалися на новій конституції 2012 року - «в умовах громадянської війни країна прийняла куди більш демократичний основний закон, ніж за всю історію своєї незалежності» [42].

Нова конституція обмежила термін перебування чинного президента на вищій державній посаді двома семирічними термінами поспіль. Було скасовано надзвичайний стан, який діє з 1967 року. Була скасована монополія на владу у партії БААС, що є серйозним зрушенням для ролі партії не тільки в самій Сирії,

але і в цілому в міжнародному співтоваристві. Такі послаблення сучасний політичний режим дозволив собі виключно через тривалу громадянську війну в країні.

Конфлікт в Сирії надмірно затягнувся. Ця ситуація знаходиться під пильною увагою світової спільноти, яка намагається впливати на розвиток ситуації. Але сьогодні стає вже очевидно, що просто економічні санкції не можуть досягнути своєї мети, оскільки економіка Сирії вже налаштована на продовження війни.

Якщо говорити про військові дії 2015 р., то тут треба зазначити відчутні втрати в урядових силах. Так, у березні антиурядові сили (мова йде в основному про терористичні організації ІДІЛ) взяли під свій контроль міста Ідліб і Пальміра. На початку вересня 2015 р. ІДІЛ захопила нафтове родовище «Джазан», яке було останнім в руках уряду, також авіабазу Абу аль-Духур. В результаті Б. Асад і його прихильники звернулися до РФ з проханням надати допомогу Сирії. Так, 20 вересня 2015 р. військово-повітряні сили РФ приступили до проведення повітряної операції з нанесенням точкових ударів по об'єктах ІДІЛ. Це надало допомогу сирійським військовим у звільненні втрачених територій. Заворушення в Сирії зростають, число жертв збільшується з кожним днем, місія спостерігачів ЛАД не змогла позитивно вплинути на ситуацію, і було прийнято рішення про виведення спостерігачів.

На 2016 р. за інформацією сирійської влади в Сирії діяли понад тисяча озброєних антиурядових груп, в кожній з яких чисельність бойовиків варіювалася від декількох чоловік до декількох тисяч. Загальну кількість бойовиків визначити досить складно, за різними даними це приблизно 70-80 тисяч. Найбільш значні їхні сили представлені: в ісламістських угрупованнях «Джабхат ан-Нусра» («Фронт перемоги»), «Джейш аль-фатх» («Армія перемоги»), «Ахрар аш-Шам» («Визволителі Сирії»), «Джунуд аль-Іслам» («Солдати ісламу»), «Фірак Аллах» («Бригади Аллаха»), «Джейш аль-іслам» («Армія ісламу»), «Джабхат аш-Шам» («Сирійський фронт»), військове крило «Братів-мусульман» «Ат-Талія аль-Мукаті» («авангард, що б'ється»); в угрупованнях, пов'язаних із Аль-Каїдою, а також у так званій «Аль-Джейш аль-

Хуррем ас-сурій» («Вільна сирійська армія - ССА»), якою керує офіцер, який дезертирував з сирійської урядової армії. США і їх союзники проголошують ССА і ряд інших екстремістських угруповань «помірною опозицією» і надають їм підтримку [84].

Міністр інформації Сирії Імран аз-Заабі заявив, що «радикальні ісламістські угруповання використовували сучасну зброю західного виробництва, включаючи системи залпового вогню, артилерію, а також хімічні отруйні речовини в густонаселених районах Хан Асал, Гута, Хама, а також в інших районах, в результаті чого загинула велика кількість мирних жителів» [84]. Міністр вказав також на те, що радикальні ісламісти «знищують спадщину сирійської цивілізації - історичні та архітектурні пам'ятки різних епох, храми, церкви, мечеті, монастирі, унікальні комплекси в районах Маалюля, Сейдняя, Пальміра, Алеппо. Від рук бойовиків загинули сотні представників сирійської інтелігенції, викладачів, науковців, релігійних діячів, мусульман і християн, а також тисячі мирних жителів під час масових розправ у містах Дейр аз-Зор, Хама, Хомс, Латакія, Дараа, Джіср аш-Шухур, Алеппо» [84].

Головною подією 2016 року стали успіхи урядових військ і їх союзників в битві за Алеппо. Опозиційні загони, чотири роки контролювали східну половину цього стратегічного міста на півночі Сирії, зазнали нищівної поразки. На відміну від інших сирійських міст, що контролювалися опозицією (в першу чергу Хомса і Хами), облога яких затягувалася на довгі місяці і урядові сили досягали своєї мети лише тактикою змору (позбавлені продовольства, підкріплень і боєприпасів опозиційні загони погоджувалися залишити місто) штурм Алеппо проходив стрімко, по принципово іншим сценарієм. Результат боїв в Алеппо рішучим чином змінив розклад в протистоянні сирійських урядових військ з опозиційними силами [9, с. 134].

Крім успіхів урядової армії, 2016 рік приніс ще дві принципові зміни. По-перше, в сирійський конфлікт вступив новий учасник – Туреччина яка ввела війська на північ Сирії. Офіційною метою операції була заявлена боротьба з терористами «Ісламської держави», фактично ж головним противником Анкари були сирійські курди, які проголосили в березні 2016 року вздовж кордону з

Туреччиною свою автономію [18, с. 3-7.]. По-друге, в 2016 році позиції самої «Ісламської держави» були істотно підірвані, символом чого стало звільнення урядовими військами Пальміри, що сталося в травні. У сусідньому Іраку за 2016 рік «Ісламська держава» зазнало величезних територіальних втрат: урядові війська і їх союзники звільнили від ІДІЛ ключові міста - Ель-Фаллуджа і Рамаді. Міжнародній коаліції на чолі з США, правда, не вдалося до кінця року завершити штурм іракської «столиці халіфату» - Мосула. Сповільнився наступ підтримуваних США «сирійських демократичних сил» на сирійську «столицю халіфату» - Ракка. Скориставшись тим, що основні сирійські урядові сили були задіяні в облозі Алеппо, формування ІДІЛ на початку грудня зуміли відбити Пальміру і прилеглі території [17, с. 8-17]. Це, однак, стало лише тимчасовим, локальним успіхом «Ісламської держави» [17, с. 8-17].

2017 рік приніс радикальні зміни в ситуації в Сирії. Головним підсумком року став розгром угруповання «Ісламська держава», яка ще в 2015 році контролювала великі території в Сирії, а також в Іраку. Розгром ІДІЛ дозволив РФ оголосити в кінці 2017 року про згортання операції російських ВКС. Тим часом завершення активної фази бойових дій не призвело до встановлення миру - сирійська опозиція і підтримуючі її зовнішні сили продовжували заявляти, що не мають наміру брати участь у повоєнній відбудові країни, якщо при владі залишиться Башар Асад [34].

Станом на середину 2018 року, бойовики ІД контролювали невеликі території в провінції Дар'я на півдні Сирії, а також кілька населених пунктів на східному березі Євфрату між містами Аль-Букамаль і Дейр-ез-Зор. Присутність ІД зберігалася і в двох анклавах в Сирійській пустелі на стику провінцій Хомс і Дейр-ез-Зор і на кордоні провінцій Хомс і Ес-Сувейда [34].

На початку 2018 року ЗС Туреччини спільно з підготовленими на турецькій території загонами так званої Сирійської національної армії провели військову операцію «Оливкова гілка», в результаті чого до середині березня під їх контроль перейшло місто Афрін і прилеглий район. Протягом року сирійським урядовим військам, проурядовими формуванням і союзникам вдалося відновити контроль над великими територіями в центрі, на півдні та

південному заході Сирії, ліквідувавши численні анклавні збройної опозиції. З чотирьох зон деескалації, створених у 2017 році на території Сирії за посередництва РФ, Туреччини та Ірану, до кінця 2018 року залишилась лише одна, яка охоплювала провінцію Ідліб і північні райони провінції Хама. Ця зона контролювалася змагаються між собою угрупованнями («Хайят Тахрір аш-Шам» (ХТШ), «Джебхат Тахрір Сурія» і ін.) При наявності контрольно-наглядових постів турецьких ВС. Етнічно курдські райони в північній частині провінції Алеппо в результаті ряду військових операцій проти курдських формувань були окуповані підрозділами турецької армії і загонами Сирійської національної армії, які фінансує та озброює Туреччина. Переважно курдські райони північних провінцій Сирії знаходилися під контролем створених і фінансує США «сирійських демократичних сил» (самопроголошена Автономна адміністрація Північно-Східної Сирії). Автономна адміністрація Північно-Східної Сирії також контролювала так зване Заєвфратье - частина провінції Дейр-ез-Зор і південну частину провінції Ер-Ракка, де домінують арабо - сунітські племена і зберігаються залишки недобитих загонів ІД [34].

У жовтні 2019 року, в результаті чергового вторгнення турецької армії на північ Сирії, за домовленістю з Автономною адміністрацією Північно-Східної Сирії на території, що контролювалися курдами, були введені сирійські урядові війська, які вийшли на сирійсько-турецький кордон. Курдські загони самооборони були виведені за межі 30-кілометрової зони від кордону. Безпеку в цій зоні підтримує російська військова поліція яка патрулює зону спільно з турецькою армією.

Залишки сил ІД останнім часом уникають відкритих збройних зіткнень і роблять ставку на методи партизанської війни. Експерти вважають, що найбільш зручним місцем для ведення повстанської війни (і, можливо, спроб відродити ІД) стануть райони, прилеглі до обох сторін сирійсько-іракського кордону [34].

Станом на 31 березня 2020 року сирійські збройні сили контролювали 63,57% території країни, СДС - 25,57%, повстанські групи (в тому числі ХТШ) & Туреччина - 9,72%; ІД - 1,14%.

Висновки до 1 розділу

Таким чином, сирійську кризу можна розглядати як окрему частину «арабської весни».

На сучасному етапі в Сирії триває громадянська війна, яка почалася у так званий період «арабської весни» в 2011 році. Сирія залишається місцем зіткнення інтересів багатьох гравців. Наявні розбіжності не дозволяють сподіватися на швидке завершення конфлікту. Зіткнувшись з народними хвилюваннями в південній провінції Дараа в травні 2011 року, режим Асада міг піти по шляху переговорів з юними незброєними маніфестантами. Однак поліція, спецслужби і армія режиму розв'язали кампанію невимовного насильства - з тортурами дітей і переслідуванням їхніх сімей, - щоб продемонструвати: так, в арабському світі поширюється рух за громадянські свободи і збільшення відповідальності влади перед народом, але в Сирії нічого подібного не буде.

Народні хвилювання в Сирії почалися в березні 2011 року і швидко переросли в опосередковану війну зовнішніх сил - Ірану, Росії, США, Туреччини, Франції та інших гравців, а також набирає силу транснаціональний терористичний рух самопроголошеної «Ісламської держави». В результаті бродіння переросло в повномасштабну громадянську війну з величезною кількістю жертв - в основному з боку противників режиму. За останніми оцінками, до липня 2019 року 280 000 сирійців загинули, понад 13,5 мільйона потребували гуманітарної допомоги, 5 мільйонів проживали на заблокованих територіях, а ще 4,8 мільйона були зареєстровані як біженці.

Світова спільнота розкололася по суті на два табори - один підтримує опозиційні сили, інший - діючий режим Б. Асада.

Сирійський конфлікт зібрав навколо себе відразу велику кількість сторін. Так, режим Б. Асада на даний момент підтримують такі сили як країни БРІКС - Китай, Росія, Індія, Бразилія, ПАР, а також Іран і низка латиноамериканських країн. Росія з самого початку надавала допомогу у вигляді поставок зброї

урядовим силам Сирії. Також військову допомогу надає Ірак, навіть незважаючи на те, що до цього у відносинах двох країн була напруженість. На боці опозиції виступають такі країни Заходу як США, Туреччина, Великобританія, Франція, Саудівська Аравія.

РОЗДІЛ 2. ГЕОПОЛІТИЧНІ ІНТЕРЕСИ ДЕРЖАВ РЕГІОНУ

Зміни на Близькому Сході призвели до того, що ситуація на Близькому Сході, й, зокрема, в Сирії, стала предметом зацікавлення таких країн як Туреччина, Єгипет, ОАЕ, Королівство Саудівська Аравія та ін.

Близький Схід - це регіон, який впливає на світові політичні процеси в зв'язку з розширенням масштабів взаємодії і взаємозв'язку країн Центральної Азії, Закавказзя, Близького і Середнього Сходу в епоху глобалізації. Великий Близький Схід - це новий геополітичний феномен, породжений закінченням «холодної війни» і розпадом СРСР, в результаті чого у провідних акторів світової політики відкрилися перспективи кардинального перекомпонування регіонального простору. В силу свого геополітичного становища, наявності в ньому держав з різними інтересами, активного впливу позарегіональних акторів, цей регіон упродовж десятиліть був одним із найбільш нестабільних регіонів світу.

Окремі ділянки цього великого регіону стали цитаделлю тероризму і екстремізму. Їх наслідками є не тільки терор і нестабільність в державах, а й спроби трансформувати цілий регіон світу з подальшою дестабілізацією сусідніх районів. До того ж слід зазначити, що країни цього регіону, за винятком його Центрально-Азіатської складової, є одним із найбільш мілітаризованих країн світу. За ключовими показниками мілітаризації і військовими витратами в абсолютному обчисленні, країни даного регіону є лідерами серед країн, що розвиваються, а за окремими показниками випереджають і розвинені країни. Висока конфліктогенність регіону на геополітичному рівні обумовлена, зокрема наявністю тут великих ресурсів вуглеводневої сировини, які залучають інтереси світових держав.

Високий потенціал конфліктогенності регіону складається з лінії військового конфлікту в Сирійській Арабській Республіці, арабо-ізраїльського протистояння, міжетнічного і міжконфесійного конфлікту в Ємені, військово-політичною напруженістю навколо Ірану, наявності територіальних суперечок

між Іраном і Саудівською Аравією, Іраном і Туреччиною, невирішеністю курдського питання, а також присутністю військових баз США в регіоні.

За оцінками деяких фахівців, Ізраїль, Туреччина і Іран в регіоні Близького і Середнього Сходу є найбільш потужними у військовому відношенні державами регіону, що обумовлюється наявністю у них значної кількості нових видів озброєння, високим рівнем підготовки особового складу армій, а у Ізраїлю є ще й можливості оперативного отримання додаткової військової допомоги з боку США. Висока конфліктогенність регіону, разом із його милітаризованістю, також ґрунтується на наявності в ньому великих ресурсів стратегічного значення. Після розпаду Радянського Союзу країни регіону стали зонами суперництва світових і регіональних держав, які прагнуть перетворити економічний і політичний вакуум у регіоні в зони свого геополітичного впливу. Активними учасникам цього процесу стали Сполучені Штати, Росія, Китай, Туреччина, Саудівська Аравія і Іран.

Проблеми забезпечення регіональної безпеки багато в чому ґрунтуються на безперервному суперництві провідних регіональних держав за політичне, економічне і військове лідерство на Близькому Сході. Перш за все це стосується таких держав, як Іран, Саудівська Аравія і Туреччина.

Тому, виходячи з вищесказаного, представляє інтерес розгляд політики регіональних гравців, що визначають геополітичну динаміку регіону: Туреччини, Ірану, ОАЕ, Саудівської Аравії, Єгипту.

2.1. Туреччина

Геополітичні інтереси Туреччини в Сирії неможливо правильно зрозуміти без розгляду геополітичного становища Туреччини, яким великою мірою визначається її ставлення до сусідів по регіону й, зокрема, до подій у Сирії.

Геополітичне становище Туреччини, розташованої на стику Європейського і Азіатського континентів і відповідних їм культурно-цивілізаційних платформ, надає даній країні сприятливі можливості для розвитку відносин з різними державами і народами. Протягом своєї історії турецька правляча еліта змінювала свої зовнішньополітичні уподобання,

віддаючи пріоритет то східному, то західному напрямкам, що не означало, втім, відмови від властивої турецькому істеблішменту ідеї "серединної держави" і "моста між Європою та Азією" [14].

Початок ХХІ ст. став періодом зростання дипломатичної активності Туреччини на Великому Близькому Сході, викликаній причинами внутрішньополітичного і міжнародного характеру.

Зростання геополітичного значення Туреччини у регіоні обумовлене динамічним економічним зростанням, демографічним розвитком і відносною політичною стабільністю в Туреччині, які створили можливості для нарощування міжнародного впливу, забезпечивши необхідну ресурсну базу, що, природно, викликало прагнення до того, щоб привести міжнародне становище країни у відповідність з її внутрішнім потенціалом. Це великою мірою впливає на її ставлення до сирійського конфлікту, що відбувається у безпосередній близькості від її кордонів.

Для розуміння особливостей геополітичних інтересів Туреччини у Сирії велике значення має «курдський фактор». Аналіз цього фактору потребує коротко пригадати історію курдського народу в Туреччині, яка не є простою. Не йдучи вглиб віків, відзначимо, що курди зі зброєю в руках в 1920-х рр. разом з турками відстоювали національні інтереси держави, створеної К. Ататюрком. Але, використавши курдів в боротьбі за незалежність і територіальну цілісність країни, кемалістська еліта забула про їхні інтереси і фактично поставила їх поза полем своєї культурної ідентифікації, взявши за основу організації республіки ідею політичного громадянства, а не етнічної приналежності, проголосивши в сфері національної політики курс на асиміляцію курдів. Але після початку збройного опору курдів в 1984 р. і появи де факто незалежного Курдистану в рамках федеративного Іраку в 2003 р., стало безглуздо заперечувати наявність курдського чинника, розраховуючи на те, що курди самі по собі асимілюються серед народів Туреччини, Іраку, Ірану і Сирії, втративши свою національну ідентичність. Це говорить про те, що турецькому політичному режимові не вдавалося вирішити курдську проблему. З початком збройної боротьби Робочої партії Курдистану (РПК) за національну

незалежність в рамках створення Великого Курдистану самосвідомість курдів стала формуватися під впливом праць А. Оджалана [54]. Самі курди бачать в поєднанні слів «Великий Курдистан» єдину державу курдської нації, яка покликана об'єднати 30-40 мільйонний етнос. Будівництво Великого Курдистану передбачає національне визволення та консолідацію народу в єдиній державі курдів, що проживають на території Ірану, Іраку, Сирії, Туреччини.

На тлі курдської проблеми заслуговує інтерес розгляд турецької політики подвійних стандартів щодо подій "арабської весни" (однією зі складових якої є сирійський конфлікт), які Анкара спробувала використовувати для зміцнення свого впливу на Близькому Сході, підтримуючи протестні виступи ісламської «умми». Турецьке керівництво розцінює ці події як вираз законних вимог народів, які очікують соціально-політичних і економічних змін. На думку офіційної Анкари, реформи в державах близькосхідного регіону, що відповідають умовам які склалися в світі після закінчення "холодної війни", слід було почати ще в 1990-і роки. Але все це не стосувалося вирішення курдського питання. Тут було виявлено подвійні стандарти в політиці Анкари. Протидіючи створенню незалежної курдської держави, турецьке керівництво водночас підтримало «арабську весну», заявляючи, що стоїть на стороні народів, а не режимів. Даний посыл ґрунтується на тому твердженні, що з точки зору Анкари курди є не окремим народом, а всього лише «гірськими турками».

Позначилося курдське питання і на зміні зовнішньополітичного курсу Туреччини щодо Сирії. З найближчого військового і економічного союзника Туреччини в регіоні Сирія перетворилася на її головного ворога. В результаті Анкара розірвала відносини з Дамаском. 21 вересня 2011 р. на прес-конференції в Нью-Йорку Р. Ердоган заявив: «Я припинив діалог з сирійською владою. Ми ніколи цього не хотіли, але, на жаль, вони змусили нас прийняти таке рішення» [25, с. 61]. 24 вересня турецькі кораблі захопили сирійське судно зі зброєю, відправником якого був Іран. Сирійська сторона назвала зовнішню політику Анкари «важким випадком шизофренії», який ускладнив двосторонні відносини [25, с. 70].

Для розуміння політики Туреччини стосовно Сирії важливо відмітити (оскільки ми розглядаємо геополітичний вимір цієї політики), що восени 2011 р. погіршилися відносини Туреччини і з її східним сусідом Іраном (у якого тісні відносини з Сирією). Туреччина підтвердила згоду на розміщення на своїй території радара системи ПРО США, який повинен був бути розгорнутий на південному сході країни і спрямований проти Ірану. Тегеран попередив Туреччину, що установка даної радіолокаційної станції призведе до зростання напруженості у відносинах двох країн.

Вищевикладене свідчить про те, що зовнішня політика Анкари серйозно ускладнила геополітичну ситуацію на Близькому Сході. З одного боку, Туреччина є членом НАТО і стратегічним партнером Сполучених Штатів. З іншого боку, Туреччина позиціонує себе як ворога кращого друга США в регіоні - Ізраїлю і в той саме час насторожено відноситься до ворога Ізраїлю і США - Ірану. Все це наочно демонструє, що в світі не буває постійних ворогів і постійних союзників [14].

Туреччина сьогодні з держави в політичному, економічному та військовому плані залежної від країн Заходу поступово намагається трансформуватися в державу, яка здійснює незалежну від своїх західних партнерів зовнішню і внутрішню політику. У зв'язку з цим заявки Туреччини на регіональне лідерство, незважаючи на всі складнощі геополітичної ситуації в регіоні звучать цілком серйозно і мають під собою реальну основу при опорі на одну з найсильніших армій Великого Близького Сходу, що на сучасному етапі є одним із важливих факторів, що впливає на регіональну військово-політичну обстановку [8] й, зокрема, на ситуацію в Сирії.

Під час «Арабської весни» Туреччина проявила себе активним гравцем у світовій політиці. Керівництво країни в рамках боротьби за великодержавний статус намагалось формувати і конструктивне, і конфліктне турецько-сирійське поле. Ключовим аспектом у даному випадку є той факт, що, позиціонуючи себе як незалежну, турецька влада насправді діяла і діє строго в контексті політики США на Близькому і Середньому Сході. Саме цей факт дозволяє їй певною мірою наблизитися до статусу великої держави, нехай і підконтрольної

Штатам. Вона нагадує в цьому сенсі Японію кінця попереднього століття. По суті, Туреччина, розширюючи конфліктне поле з Сирією, бореться за підвищення свого статусу в світовій ієрархії Сполучених Штатів. Економічна взаємодія з Росією, що практично повністю себе вичерпала, йде на другий план, на перший знову піднімається роль зміцнілого молодшого партнера США по НАТО, що володіє другою за чисельністю в Північноатлантичному альянсі армією, що постійно переозброюється. Уже в середньостроковій перспективі турецька сторона все більше буде дрейфувати в бік формування власної геополітики, що суперечить довгостроковим інтересам Росії. І установка РЛС ПРО, і посилення тиску на Сирію виявляться лише акуратним стартом гучної надрегіональної політики Республіки.

Перш за все, необхідно відзначити, що арабські хвилювання ідеально вбудовуються в загальну тенденцію "маргіналізації" міжнародних відносин, ускладнення їх соціального аспекту в контексті глобалізації. Окреслені тенденції з особливою гостротою проявилися в умовах світової кризи, яка, розпочавшись з фінансової сфери, в кінцевому підсумку втратила приставку "економічна" в своїй назві. У даний час в експертному середовищі з'являються думки про те, що загальний стан міжнародної системи на сучасному етапі можна охарактеризувати як політико-психологічну кризу [14].

Сполучені Штати прагнуть зберегти позиції гегемона в сучасній світовій політиці, однак ресурсів для здійснення такої амбітної мети недостатньо. У той саме час Америка прекрасно розуміє, що може використовувати своїх молодших союзників, надаючи їм більш важливе місце в своїй «світовій ієрархії», і в той саме час розчищаючи їх руками "авгієві стайні". В умовах світової кризи, після бурхливої весняної діяльності ЄС і Китай знаходяться трохи осторонь, намагаються не втручатися. Іран же, навпаки, жорстко протиставляє себе ЛАД і демонструє, що зробить все, щоб не допустити розростання "арабської весни" на територію Сирії [11, с. 19].

По суті, позиція Туреччини прояснюється остаточно лише сьогодні, коли вона здійснює тиск на Сирію - державу, з якою туркам вдалося налагодити нормальні відносини лише при діючому режимі Башара Асада. Називаючи те,

що відбувається в Сирійській республіці, "нашою внутрішньою проблемою", характеризуючи здійснюване останнім часом послаблення щодо курдів помилкою і завдаючи ударів по півночі Іраку, Ердоган зовсім не лукавить, а демонструє свою солідарність з США, своє прагнення в рамках відносного підпорядкування Вашингтону зайняти провідну роль в регіоні, в якому йде активна фаза переділу кордонів, нехай і не чітко за планом "Великий Близький Схід", але за схожим трендом [83]. І у прем'єр-міністра Турецької Республіки тепер в руках всі карти - після подій літа 2011, коли у відставку пішов практично весь генералітет, що боровся за класичне розуміння лаїцизму (світськості) (Ердоган символічно провів засідання військової ради в палаці Долмабахче - місці, де помер Ататюрк), армія підпорядковується йому і готова виконувати будь-який наказ. Не дарма в проурядовій газеті "Заман" на початку серпня 2011 року вийшла стаття, яка звинувачувала армію в антиамериканізмі: тим самим можновладці прагнуть остаточно заплутати, глобалізувати і обмежити громадську думку Туреччини.

Туреччина на доктринальному рівні не дуже прагне стати державою світового рівня. Однак, навіть якщо нестрого підходити до визначення світової держави (або, тим більше, глобальної), навряд чи у неї це вийде в рамках оновленої ідеї про молодшого партнера США на Близькому Сході - старої гри з новими правилами.

В арабському світі відбудеться глибинна трансформація політичних моделей, при цьому лише частина з них буде слідувати західним шаблонам, а роль Росії може зрости шляхом всебічного проникнення в політичну, економічну, ідеологічну та інформаційну середу ключових держав регіону.

У даний час все виразнішою стає тенденція до залучення у кризу й інших країн. Так, наприклад, ліванська громадськість і політичні кола, судячи з усього, теж будуть готові підтримати Сирію. Це говорить про те, що бойові дії проти режиму Асада приведуть до багатостороннього конфлікту в регіоні. Звісно ж, що, швидше за все, інтервенція у Сирію не призведе до рішучої перемоги жодній зі сторін, а сама кампанія може затягнутися на кілька місяців, що, однак, може відкрити додаткові можливості для мирного врегулювання.

Турецько-сирійська взаємодія останніх місяців носить відкрито конфліктний характер. Особливої гостроти взаємодії двох країн надає наявність на їх територіях курдів, існування невичерпної кількості історичних протиріч, а також абсолютно різні позиції в регіоні. Туреччина, яка бореться за статус світової держави, намагається проявити себе в новій якості лідера, здатного в рамках доктрини «Нуль проблем з сусідами» наводити в сусідніх державах порядок на благо власних інтересів. Турецькі політичні кола в останні роки стали проявляти більше самостійності, але все одно зберігають свої позиції саме під «дахом» Штатів. У той саме час, ніхто не виключає, що маятник їх зовнішньої політики може качнути і в бік Китаю. Шестидесятилітня історія взаємодії Туреччини та НАТО накладає свій відбиток, проте це не означає, що і далі Республіка буде діяти в лоні політики «Великого брата». Все буде в крайньому ступені залежати від розвитку подій в Сирії та Ірані, від позицій Китаю і Росії, а також ступеня активності США в регіоні.

Виступи проти режиму сирійського Президента Башара аль-Асада створюють значні проблеми для зовнішньої політики Туреччини. Сирія була найуспішнішим прикладом доктрини «нульових проблем», і Анкара змогла трансформувати свої складні стосунки з Дамаском в стратегічне співробітництво. Колишній противник став одним із головних союзників, що призвело до інвестицій економічного і політичного капіталу з боку Туреччини в справу налагодження відносин з режимом аль-Асада.

Спочатку Анкара намагалася переконати аль-Асада провести радикальні реформи, але насильницькі придушення демонстрацій змінили позицію Туреччини. Турецький прем'єр-міністр Ердоган піддав критиці аль-Асада, звинувачуючи його в кардинальному перегляді своєї політики по відношенню до Анкари.

Нестабільність в Сирії має прямий вплив на Туреччину, яка стає вразливою, а конфронтація між сирійським президентом і протестантами зайшла в глухий кут, не даючи видимих надій на швидкий вихід з нього.

Тисячі сирійських біженців втекли до Туреччини, щоб уникнути триваючого силового придушення антиурядових виступів. Гуманітарна криза

могла б ускладнити ситуацію з потоком біженців і змусити ще більше сирійських курдів перетнути турецько-сирійський кордон.

У той саме час Туреччина стурбована тим, що потенційний розкол в Сирії може призвести до курдського повстання. У Сирії і Туреччині проживає неспокійна курдська меншина. Дестабілізація в Сирії надає потужного імпульсу Робітничій партії Курдистану (РПК), оскільки вона зберігає тісні зв'язки з сирійською курдською меншістю. Протягом багатьох років Президент аль-Асад міг контролювати свою курдську меншину «залізним кулаком». Крім цього, Туреччина дуже уважно стежить за політичним розвитком ситуації в Іраку, особливо в північній його частині, де проживають курди. Створення незалежного Великого Курдистану серйозно загрожує національній безпеці Туреччини. Політична стабільність і територіальна цілісність Іраку є головним пріоритетом зовнішньої політики Туреччини. Більш того, співпраця Анкари з курдським регіональним урядом (КРП) є вкрай необхідною, оскільки вона визначає ефективність турецьких дій проти Робочої партії Курдистану. Нестабільний Ірак зміг би спровокувати створення незалежного Північного Іраку, що стало б кошмарним сценарієм розвитку ситуації для Анкари. Тоді амбіції курдів в створенні Великого Курдистану могли б стати реальністю, а кордони Близького Сходу бути перенесені переможцями і переможеними. Туреччина опинилася б у великому програві, якби курдська революція поширилася на весь регіон. міг початися розвал турецької держави, а південно-східні райони з курдами були б поглинені новою державою - Великим Курдистаном. Сценарії курдських революцій зможуть використовувати зовнішні центри влади, якщо Анкара і далі продовжить підтримувати тісні двосторонні відносини з іранським режимом і мусульманськими рухами ХАМАС в Палестині і «Хезболла» в Лівані [16].

Проте виступи в Сирії несуть у даний час загрозу Туреччині. Якщо протести зростуть, а аль-Асад і далі продовжить вбивати демонстрантів, то урядові інститути Сирії зможуть розвалитися, що призведе до громадянської війни між сунітами і алавітами, що становлять меншість, і країна почне

занурюватися в хаос. Це обумовило те, що у 2012 р. Туреччина почала більш активно втручатися у Сирійський конфлікт.

Увечері 3 жовтня 2012 року турецька армія завдала ударів по території Сирії у відповідь на мінометний обстріл міста Акчакале. Сирійський снаряд потрапив в житловий будинок, в результаті чого загинули п'ять осіб, ще дев'ять отримали поранення. Артилерія обстріляла цілі на сирійській території, що стало відповіддю армії на регулярні обстріли території Туреччини.

Турецька армія вперше з початку війни в Сирії завдала артилерійські удари по її території. Таким чином турецька влада «попередили» Дамаск, що в разі загибелі громадян Туреччини її війська будуть вживати відповідних заходів.

Одразу після обстрілу у відповідь, для обговорення ситуації уряд Туреччини закликав терміново скликати саміт НАТО. У свою чергу рада НАТО в ніч на 4 жовтня підтримала турецьку владу, а вину за обстріл поклала на сирійських військових. 5 жовтня командування Сирії віддало своїм військам наказ згорнути бойові дії в десятикілометровій зоні від кордону з Туреччиною. Також сирійське командування заборонило військової авіації наближатися до кордону ближче, ніж на 10 кілометрів, а артилерії - наносити удари по цій смузі. Таким чином Сирія фактично ввела безпольотну зону над порівняно невеликою частиною своєї території, чого вже довгі місяці домагалися місцеві повстанці, що не володіють сучасними засобами ППО [94].

Сирійські бойовики неодноразово заявляли про захоплення важких озброєнь, які належали регулярної армії. Аналітики не виключають, що обстріл турецького міста був навмисно зроблений супротивниками Дамаска, щоб спровокувати Туреччину на дії у відповідь. Непримиренна сирійська опозиція неодноразово дорікала Захід в бездіяльності. Виступаючи на Генасамблеї ООН, емір Катару закликав арабські країни створити коаліцію для військового вторгнення в Сирію. Артобстріл турецького міста, нібито скоєний сирійськими військовими, дає обґрунтований привід для турецької армії почати військову інтервенцію проти Сирії, так як іншого шансу у турецької влади може не бути [94].

31 березня 2016 року в інтерв'ю агентству Sputnik президент Сирії Башар Асад заявив, що йому відомо про вторгнення турецьких військ на території Сирії. Він також розповів, що урядова армія готова відреагувати на агресію. Відповідні заходи будуть вжиті на всій території Сирії [96].

9 жовтня 2019 року Ердоган оголосив про початок турецької військової операції в Сирії «Джерело світу».

У грудні 2019 року Туреччина направила запит США на покупку систем «Петріот» [98].

У лютому 2020 року Туреччина запросила у США розміщення двох ЗРК «Петріот» для стримування сирійських військ [98].

2.2. Іран

Геополітичні інтереси Ірану в Сирії неможливо правильно зрозуміти без розгляду геополітичного становища Ірану, яким великою мірою визначається її ставлення до сусідів по регіону й, зокрема, до подій у Сирії.

На Близькому Сході Іран грає одну з домінуючих ролей внаслідок важливого військово-стратегічного становища, будучи одночасно середньо-східною, кавказькою, центрально-азіатською державою, що омивається водами Каспійського моря, Перської та Оманської заток Індійського океану. В даний час всі больові точки як регіону, так і світової політики, так чи інакше пов'язані з Іраном. Тому етнічні і релігійні, військові та економічні проблеми, а також проблеми біженців і наркобізнесу, тероризму і сепаратизму можуть ефективно вирішуватися тільки при взаємодії з Ісламською Республікою Іран (ІРІ).

Іран як джерело вуглеводневих природних ресурсів світового значення має першорядне геополітичне значення. Згідно з даними на 2006 рік, розвідані запаси нафти в Ірані становлять близько 10% світових запасів. Для іранських нафтових родовищ характерною є висока продуктивність і низька собівартість видобутку. Іран стоїть на другому місці по видобутку нафти серед країн ОПЕК і займає друге місце в світі (після Росії) з видобутку природного газу [10].

Після революції 1979 р. Іран взяв на озброєння ідеї регіональної гегемонії, яку почав втілювати в життя ще повалений радикальними шиїтами

шах Мохаммад Реза Пехлеві. При Хомейні ідея всесвітньої ісламської революції трансформувалася в ідею домінування персів-шиїтів на регіональному рівні, тобто, перш за все, на Близькому і Середньому Сході. Причому релігійна складова цієї ідеї прагматично переплелася з націоналістичною. Поступово прагматизм в державній політиці Тегерана став преважати над ідеологічними міркуваннями, перш за все в сфері беззастережної підтримки одновірців-шиїтів. Це виразилося не тільки у відмові від силового експорту ідей ісламської революції і пряомолінійної пропаганди ісламського фундаменталізму, а й у прагматичному коригуванні зовнішньої політики ІРІ. (Наприклад, проармянська позиція Ірану в азербайджано-вірменському конфлікті).

Для досягнення своїх регіональних цілей Іран продовжує використовувати шиїтський фактор при формуванні своєї політики на Великому Близькому Сході. Тегеран надає масштабну підтримку сирійському керівництву на території Сирії, афганським шиїтам-хазарейцям, в Ємені шиїтським повстанцям - хусит, підтримує ліванське угруповання «Хезбаллах» і палестинську «Хамас». На Іран традиційно орієнтуються представники шиїтського духовенства в Іраку, чим ефективно користується Тегеран.

Так, наприклад, протягом усього військового конфлікту в Сирії, Іран виконував роль одного з важливих військових союзників уряду Башара Асада. Допомога Ірану уряду Сирії виражалася як в економічній, так і у військовій підтримці: Тегеран направив до Сирії свої підрозділи Корпусу вартових ісламської революції, які допомогли добитися значної переваги в ході битв за багато міст і населених пунктів, а також постачав зброю і боєприпаси шиїтським формуванням. Тегеран почав відігравати все більшу роль в Сирії, фактично намагаючись взяти під контроль ряд життєво важливих для країни ресурсів [10, с. 56].

Прагнення Ірану в ході війни в Сирії взяти боями перетин кордонів Сирії, Іраку та Йорданії є дуже важливим з геополітичної точки зору. Це з'єднає його з Ліваном і дасть можливість транспортування нафти до Середземного моря. Природно, що для США є важливим цього не допустити - тому вони йдуть на

все, аби не дати союзним військам зберегти контроль над кордоном з Іраком і Йорданією [10, с. 58].

Важливим для розуміння інтересів Ірану в Сирії є ставлення Ірану до Ізраїлю, оскільки свою політику стосовно Ізраїлю Іран намагається здійснювати, зокрема, за допомогою сирійського фактору (у цьому сенсі дуже важливими є, зокрема, географічне положення Сирії та її політична ситуація, оскільки Сирія межує з Палестиною, Ліваном та Ізраїлем). За допомогою Сирії Іран намагається впливати на палестино-ізраїльській конфлікт, метою досягнення своїх цілей стосовно Ізраїлю.

Іран є однією з небагатьох країн, які не визнають можливість самого існування держави Ізраїль. На цій константі тримається весь палестинський напрям близькосхідної політики Тегерана. Тому Іран не схвалив міжнародний проект врегулювання ізраїльсько-палестинської кризи під назвою «Дорожня карта», розроблений Росією, США, Європейським союзом і ООН. У Тегерані вважають, що можливість розблокування близькосхідного мирного процесу може привести до зміни балансу сил в регіоні не на користь ІРІ. Іран вкрай зацікавлений в тому, щоб, з одного боку, не дати ізолювати себе від участі в найважливіших політичних процесах на Близькому Сході (в тому числі і по палестинській проблемі), з іншого - постійно посилювати свою присутність в регіоні. Тегеран неодноразово висловлював твердий намір підтримувати ісламський опір на півдні Лівану і в Палестині, що, по суті, є своєрідним методом здійснення іранського впливу в регіоні. При цьому підтримувані Іраном збройні угруповання, вважаються в залежності від політичної орієнтації сторін терористичними, або національно-визвольними [37].

Головним знаряддям політики ІРІ на палестино-ізраїльському напрямку близькосхідної політики є збройні формування ліванської «Хезболли». За різними оцінками вони налічують 3-5 тис. чол., що мають в своїх рядах військовослужбовців іранського КВІР. Відносини «Хезболли» з Тегераном базуються на спільності шіїтської доктрини і невизнанні Держави Ізраїль. Іранська допомога ліванським союзникам носить всеосяжний характер: фінансування, дипломатична і політична підтримка, підготовка ідеологічних і

військових кадрів, постачання озброєння, військової техніки, боєприпасів і спорядження, гуманітарні поставки.

Ірано-сирійські відносини завжди характеризувалися дружбою і співробітництвом. В основі цих відносин лежать спільні інтереси і погляди двох країн на ситуацію в регіоні. Починаючи з 1979 р., Сирія є союзником і стратегічним партнером Ірану за ключовими напрямками його політики на Близькому Сході. Так, під час ірано-іракської війни 1980-1988 рр. Сирія підтримувала Іран проти Іраку Саддама Хусейна, Сирія завжди розділяла різко негативне ставлення Ірану до Ізраїлю і США, ставала на сторону Ірану в палестинському питанні, відкидала плани США по переустрою Близького Сходу після падіння саддамівського Іраку, підтримувала право Ірану на ведення ядерної програми [37]. Ситуація в Лівані завжди була одним із пріоритетних стратегічних напрямків політики Сирії і Ірану в регіоні. Для Ірану була дуже важлива підтримка Сирії, яка полягала в забезпеченні транзиту іранських озброєнь і військ до Лівану під час військової операції Ізраїлю 1982 року, а також сирійське сприяння при створенні ліванського шіїтського угруповання «Хезболла», за допомогою якого Іран став впливати як на Ліван, так і на сусідні країни. У свою чергу, підтримка Ірану дозволяла Сирії зберегти свій вплив в Лівані після завершення виведення своїх військ [46].

Постійна взаємодія лідерів двох країн і взаємні візити на високому рівні зміцнювали відносини Сирії та Ірану і допомагали своєчасно знаходити рішення по найбільш актуальним проблемам регіону і проводити консультації з питань міждержавних відносин [46].

«Арабська весна» і наступні події в Сирії стали серйозним викликом для Ірану і загрозою для його позицій в регіоні Близького Сходу. В першу чергу, це відбилося на ірано-сирійських відносинах. Так, неприємним фактом для Тегерана стала згода режиму Башара Асада на введення коаліції військ РСАДПЗ в Бахрейн в березні 2011 р. Безпосередньо саме іранське керівництво в перші місяці сирійської кризи не ставилося до неї досить серйозно. Більш того, в ЗМІ з'явилася інформація, що іранська влада почали шукати контакти з сирійською опозицією. Британська газета «Дейлі Телеграф» повідомляла про

зустріч офіційних представників Ірану з лідером НКОРС Хайсамом Манною і іншими опозиціонерами з метою підготовки конференції по Сирії [8]. Однак вже до весни 2012 р. стало ясно, що можливе усунення Башара Асада в Сирії несе Ірану серйозні загрози. По-перше, позиції Ірану в регіоні могли бути істотно послаблені. Зокрема, прем'єр-міністр Іраку Н. Малікі на зустрічі з представниками сирійської опозиції у вересні 2012 р. дав зрозуміти, що Ірак «...виявляє стурбованість подальшим розвитком сирійського конфлікту і можливістю іноземної військової інтервенції в Сирію», оскільки вона може загрожувати «іракському шіїтському правлінню» [15].

А фінансоване Іраном палестинська сунітське угруповання ХАМАС, розірвавши давні зв'язки з Б. Асадом, встало на бік сирійської опозиції, про що під час п'ятничної молитви в Каїрі заявив Ісмаїл Ханія, глава ХАМАС в секторі Газа: «Я вітаю сирійський народ, який прагне свободи, демократії і реформ», додавши, що Сирія повинна бути звільнена, а кровопролиття в ній – зупинене [78].

По-друге, Іран міг позбутися зв'язку з ліванською «Хезболлою», оскільки всі комунікації і постачання для цього угруповання здійснювалися через Сирію. По-третє, існувала небезпека встановлення в Сирії сунітського режиму, близького до Саудівської Аравії і країн РСАДПЗ, який міг бути налаштований вороже до шіїтському Ірану. Дані загрози спонукали Іран до активної підтримки режиму Башара Асада. У підтвердження цього радник аятоли Хаменені А.А. Веялаті заявив, що Сирія - це важлива частина «золотого кільця» фронту підтримки Ірану в регіоні, і що в Сирії Іран бореться за себе і своє майбутнє [53].

Таким чином, в сирійській кризі у Ірану є ряд важливих цілей і завдань.

По-перше, це збереження режиму президента Башара Асада і ірано-сирійських відносин, що є головною метою Ірану.

По-друге, збереження позицій Ірану в регіоні в протистоянні з Саудівською Аравією і Заходом.

По-третє, зміцнення і посилення шіїтської влади і шіїтського впливу в регіоні з відновленням шіїтської осі - Лівану, Сирії, Іраку.

По-четверте, збереження Сирії як переднього краю фронту в боротьбі з Ізраїлем.

Іран відправляє війська для участі в сирійській громадянській війні. Ці війська служили в якості радників, співробітників служби безпеки, спецназу, техніків і військ на передовій. Кілька високопоставлених іранських військовослужбовців, в тому числі офіцери і генерали, були вбиті в боях в Сирії. За даними DW, Іран прямо і побічно бореться проти угруповань в Сирії, зокрема проти поміркованих і екстремістських фракцій, а також проти ІД. У червні 2017 року Іран запустив ракети до Сирії, націлившись на бойовиків Ісламського держави у відповідь на терористичні атаки в Тегерані, в результаті яких загинули 18 осіб. Згідно з повідомленнями Reuters, Іран кілька разів наполягав на тому, що всі іноземні збройні сили без законного дозволу повинні поважати територіальну цілісність Сирії і покинути країну [49].

Іран бачить в Сирії цитадель, форпост у своїй стратегічній боротьбі проти Ізраїлю і «неправильних мусульманських режимів, які продалися світовому сїонїзму і американському імперіалїзму». На вївтар формування цієї фортеці іранці принесли чимало жертв і ресурсів. За дев'ять років участі в бойових діях в цїй країні Іран втратив кілька тисяч своїх бїйців, в тому числі 11 генералів. Крім того, за різними оцінками, починаючи з 2011 року, Тегеран щорічно витрачав на допомогу Сирії від 5 до 20 млрд. доларів [48].

Іран свїдомо і цілеспрямовано платить високу ціну (в прямому і переносному сенсі) за Сирію. Для ІРІ ця країна - «золота ланка», як люблять повторювати в Тегерані (термін, запропонований радником верховного лїдера ІРІ з питань зовнішньої політики Алї Акбаром Велаяті), в шїїтському ланцюзі, що тягнеться від Ірану на захід через Ірак, Сирію і Лїван до Середземного моря. Цей ланцюг ще називають «шїїтським поясом» або «вїсью опору» (треба розуміти, США і Ізраїлю). Як вельми відверто пояснив командувач аерокосмічними силами КВІР бригадний генерал Амїр Алї Гаджізаде, «всі члени «Вїсі опору» єдині, і ми повинні об'єднати наші зусилля з виведення американських сил з регіону і знищення сїонїстського режиму ... «Вїсь опору» -

це не тільки Іран, вона простягається від Червоного до Середземного моря і від «Ансар Алли» в Ємені до «Хезболли» в Лівані» [48].

Втрата Сирії для Ірану - це розрив «осі опору», це втрата сухопутних шляхів до Лівану, до своєю креатуру організації «Хезболла», це втрата контролю над сирійсько-ізраїльським кордоном, це в значній мірі втрата авторитету серед шіїтських угруповань на Близькому Сході, це в цілому ослаблення позицій Тегерана в регіоні.

Активність Тегерана в Сирії значно зростає після розгрому основних сил терористів. І тут можна спостерігати кілька напрямків.

По-перше, це чисто військове. Іран задіяв в Сирії свої елітні підрозділи Сил спеціального призначення «Кодс», що входять до КВІР, які ведуть безпосередньо бойові дії. Крім того, їх офіцери виступають в якості командирів шіїтських угруповань [97], а також в ролі інструкторів і радників проіранських збройних формувань, підпорядкованих Дамаску.

Найчисленнішим і боєдатним з числа шіїтських організацій є ліванська «Хезболла», що знаходиться під контролем Ірану. Вона володіє значними ресурсами - це і власна армія, і фінансові структури, і розгалужені мережі представництв організації в регіоні. «Хезболла» є одним з найпотужніших учасників конфлікту.

На території Сирії іранці влаштовують в певних і вигідних для себе місцях військові бази (без особливого перебільшення, ці об'єкти можна назвати саме так) і склади зі зброєю, боєприпасами та матеріально-технічними засобами.

КВІР створює різного роду перевалочні пункти і склади для «Хезболли», в яких накопичується і зберігається зброя і боєприпаси, у тому числі для подальшого транспортування до Лівану. І часто вони роблять це в безпосередній близькості від російських військових об'єктів. В основі подібних дій Ірану лежить надія убезпечити себе від ударів Армії оборони Ізраїлю, яка також активно діє в регіоні проти іранських бойових формувань і, в першу чергу проти «Хезболли». У Тегерані розуміють, що Ізраїль не стане піддавати

російських військовослужбовців ракетно-авіаційних ударів, тим самим буде забезпечена безпека і об'єктів Ірану.

Тегеран в діяльності по відновленню сирійських збройних сил робить ставку на створення і розвиток паралельних недержавних військових структур, які не підпорядковуються безпосередньо сирійській державі, а підпорядковуються «проіранськи» сирійцям або безпосередньо офіцерам КВІР. Іранці намагаються встановити найтісніші контакти з військовослужбовцями сирійської армії, пропонуючи послуги своїх командирів. Одним з таких з'єднань виступає 4-а дивізія.

По-друге, Іран проводить в Сирії масштабну економічну експансію. Представники Тегерана активно займаються скупкою нерухомості, набувають різні підприємства промисловості (навіть постраждали в ході бойових дій, це особливого значення для іранських покупців не має). Активно купуються також земельні ділянки.

Угоди оформляються або на іранців, або на сирійців, які представляють в цій країні інтереси Ірану. Перш за все, маються на увазі шіїти і тільки потім алавіти. Наприклад, в столиці Сирії Дамаску вже дуже багато реклами і вивісок магазинів і різного роду лавок на перською мовою (фарсі). Найактивнішим чином Іран зміцнюється в багатьох секторах економіки Сирії.

По-третє, це, безумовно, ідеологічне спрямування. Іран проводить величезну роботу по т.зв. «шіїзації» населення Сирії, причому настільки, наскільки це можливо. Безпосередньо перевести сунітів в шіїти досить складно, якщо можливо в принципі. Якщо згадати особливості обстановки в країні до подій 2010-2011 років, то Сирія все-таки не була прямо вже такою релігійною країною. Тому сьогодні коливаються в релігійному відношенні частини сирійського населення є в першу чергу об'єктом шіїтського впливу.

Крім того, іранці проводять велику роботу з роздачі різних економічних і фінансових привілеїв багатьом групам населення Сирії, перш за все, алавітам і шіїтам. Вони надають їм гуманітарну допомогу, проводять масштабну пропагандистську і PR-роботу. І певні результати досягаються.

Звичайно, у іранців є сильні позиції на найвищому рівні військово-політичної еліти Сирії, в оточенні президента Башара Асада, в його спецслужбах. Особливу роль в цьому плані грає молодший брат Башара Асада - Махер, політик проіранською орієнтацією, який командує великою частиною сирійських силовиків.

Безумовно, політика Тегерана щодо Сирії не викликає захоплення у Туреччини, сунітських арабських країн, США [98]

2.3. Об'єднані Арабські Емірати

Геополітичні інтереси ОАЕ в Сирії неможливо правильно зрозуміти без розгляду геополітичного становища ОАЕ, яким великою мірою визначається її ставлення до сусідів по регіону й, зокрема, до подій у Сирії.

Починаючи з прийняття концепції розвитку ОАЕ Бачення-2021 (2013 р.), дії по зміцненню глобального образу країни посилювалися, що сьогодні дозволяє ОАЕ бути одним із лідерів близькосхідного регіону. Політика ОАЕ в даному напрямку позитивно впливає на ефективність економічного розвитку держави, диверсифікуючи ризики, підвищуючи рівень безпеки і стійкості державних структур. В умовах нестабільності ситуації в регіоні, що роздирається внутрішніми протиріччями і масовими виступами, фактор стійкості є одним з ключових в питанні збереження статусу заможного політичного актора на міжнародному та регіональному рівнях.

Політика ОАЕ багато в чому спрямована на підвищення престижу держави в очах західних партнерів, завдяки підтримці демократичних інститутів, позиціонуванню себе як найбільш надійного партнера в регіоні. Проте ОАЕ стикаються з низкою труднощів, які демонструють їх реальні проблеми, що впливають на сприйняття країни. Відсутність прозорих політичних інститутів призводить до ситуації, коли привабливість економіки та безпека іноземних інвестицій повністю покладаються на волю верховного керівництва, що характерно для всіх монархій Затоки.

Складно стверджувати, що політика ОАЕ веде до тотального регіонального лідерства. На цьому напрямку країна стикається з інтересами

сусідів по регіону. Міжнародна критика і поступова відмова від активного втручання в конфлікт у Ємені продемонстрували, що, незважаючи на ряд досягнень активну міжнародну допомогу, ОАЕ не змогли створити однозначний образ миротворця. Це не допомогло в успішному вирішенні регіональних геополітичних завдань.

ОАЕ стикаються з ідентичними для всіх монархій Затоки проблемами, а сьогоднішнє лідерство може бути втрачено в разі дестабілізації внутрішнього становища. Країна потребує нарощування великих інфраструктурних проєктів, що дозволить їй залишатися на передових позиціях серед країн регіону [84].

Перебуваючи в ситуації змін у регіоні, ОАЕ прагнуть до створення нового центру сили, використовуючи для цього всі доступні інструменти. Однією з ключових проблем політики Еміратів представляється обмеженість ресурсів в порівнянні з двома іншими регіональними лідерами, що конкурують між собою, - Саудівською Аравією та Іраном. Посилюється суперництво і з малою державою-челенджером, Катаром [84].

У ситуації, що склалася, Абу-Дабі необхідно шукати шляхи закріплення свого становища в нових умовах і реалізації свого бачення регіонального розвитку, яке стикається з інтересами інших регіональних держав. У зв'язку з цим найважливішим стає питання ефективності м'якої сили ОАЕ в просуванні своєї міжнародної та регіональної політики.

Черговим приводом розмірковувати про посилення арабійського впливу в Сирії стала зустріч у 2020 р., яку провели представники дипломатичної місії ОАЕ в Дамаску і губернатор сільської місцевості сирійської столиці Алаа Ібрагім. У центрі уваги учасників переговорів були іноземні інвестиції в Арабську Республіку і зміцнення співпраці між Сирією і Еміратами на всіх рівнях. Дипломатичними контактами між двома країнами, що довгий час перебували в стані конфронтації, зараз мало кого можна здивувати. ОАЕ були не тільки в авангарді тих арабських країн, які почали розморожувати відносини з Дамаском, але і фактично першими, хто на рівні дипломатичного корпусу «реабілітував» президента Башара Асада і назвав його керівництво «мудрим».

Цікавим в ситуації навколо еміратовців і Ібрагіма виглядало інше - час, коли проходила ця зустріч.

Їй передував візит, який здійснив в ОАЕ 12 лютого 2020 р. директор Служби зовнішньої розвідки (СЗР) Росії Сергій Нарішкін. З представниками місцевого розвідувального співтовариства він обговорив «перспективи взаємодії в сфері боротьби з міжнародним тероризмом, новими викликами і загрозами національним інтересам двох країн». Арабські ЗМІ згадували, що в переговорах також брав участь віце-президент і прем'єр-міністр ОАЕ Мухаммед бен Рашид Аль Мактум [84].

Емірати вважаються одним із основних - поряд з Саудівською Аравією - суперників Туреччини в регіоні, і візит Нарішкіна не міг не викликати підозр, що Москва шукає противагу Анкарі, особливо на тлі загострення суперечки двох країн через Ідліб. За лічені дні ситуація в цьому анклаві розпалила відносини двох міжнародних гравців до такого градусу, що президент Реджеп Тайїп Ердоган поклав відповідальність за кризу в сирійській провінції на російське керівництво.

Джерела видання Al-Akhabar стверджують, що турецький тиск приводить Росію до більш проаравійської позиції в регіональних питаннях. ОАЕ, за цими даними, запропонували російській стороні як основному гаранту стійкості Дамаска свою ініціативу щодо часткового реанімування сирійської економіки, яка страждає від триваючого збройного конфлікту і міжнародних обмежувальних заходів. Певні послаблення запропоновані щодо портів Латакія і Тартус, а також щодо стратегічно важливого прикордонного переходу Насіб на кордоні з Йорданією. Емірати, крім цього, беруть на себе зобов'язання по частковій нейтралізації окремих пунктів так званого «закону Цезаря», схваленого в США. Документ не тільки вводить санкції проти тих, хто підтримує торговельні контакти з офіційним Дамаском і його представниками, а й обіцяє транспортні складності з точки зору доставки вантажів до Сирії.

Часткове виведення Арабської Республіки з економічної ізоляції є тільки одним з елементів стратегії Абу-Дабі. Іншою частиною пазла можна вважати

обіцяний Еміратами тиск на членів сирійської політичної опозиції, яка бере участь в роботі Конституційного комітету.

Як відзначають співрозмовники Al-Akhbar, цей план в цілому розрахований на те, щоб позбавити Туреччину позицій в Сирії. Не тільки військової, але і дипломатичної. Зустріч в Москві глави сирійського Бюро національної безпеки генерал-майора Алі Мамлюків з директором турецької Національної розвідувальної організації (МІТ) Хаканом Фіданом, що відбулася в січні 2020 р., змусила повірити в те, що Дамаск і Анкара можуть налагодити контакти і покінчити з деякими розбіжностями. Це не могло не викликати певного занепокоєння в арабських столицях. Реалізація схеми ОАЕ, як вважають аналітики, може додати Дамаску і його союзникам рішучості взяти Ідліб під контроль і вирішити проблему ділянок стратегічно важливих трас М4 і М5 на свою користь. У перспективі це призведе і до арабської участі в розділі сфер впливу і на північному сході Сирії. Питання полягає лише в тому, чи погодяться на це США [85].

25 вересня 2013 року міністр закордонних справ ОАЕ Абдулла ібн Заєд аль-Нахайян заявив, що його країна і надалі підтримуватиме сирійців і їх законні прагнення до відновлення безпеки і стабільності в їхній державі [99]. Однак ОАЕ не проявляли активності в підтримці уряду Башара Асада. 13 січня 2014 року віце-президент, прем'єр-міністр і емір Дубая шейх Мохаммед ібн Рашид Аль Мактум висловив позицію про те, що не може бути довгострокового рішення щодо припинення війни при наявності Асада на чолі країни, і зробив припущення, що сирійський президент в кінцевому підсумку втратить владу [101].

Позиція ОАЕ по сирійському конфлікту була охарактеризована як "менш агресивна", ніж у Саудівській Аравії або Катару, але, на відміну від Єгипту, як "несприятлива для Асада" [102]. Проте ОАЕ демонстрували відкритість по відношенню до Асада, що залишається при владі, в рамках мирного врегулювання [102], критикуючи при цьому підтримку ісламістських повстанських угруповань в Сирії з боку Саудівської Аравії, Катару і Туреччини [103].

ОАЕ взяли участь в американській інтервенції 2014 року в Сирії проти ІДІЛ [104]. Пізніше країна порвала з Саудівською Аравією, підтримавши російську військову інтервенцію 2015 року в Сирії, пояснивши це наявністю "спільного ворога" [105]. За повідомленнями, ОАЕ також надали фінансову допомогу помірного Південному фронту через Центр військових операцій в Аммані, хоча цей центр був неактивний з 2017 року [106; 107].

Поряд з США ОАЕ з 2017 року займаються підтримкою і навчанням переважно курдських Демократичних сил Сирії [108; 109]. Поряд з Єгиптом і Росією ОАЕ також підтримують рух "Майбутнє Сирії", яке має військове крило, відоме як «Елітні війська», які є частиною Демократичних сил Сирії [110].

Спочатку ОАЕ здійснили нормалізацію відносин з Сирією в 2016 році, щоб зменшити залежність Сирії від Ірану, але Сполучені Штати відкинули цю пропозицію [111].

У квітні 2018 року міністр закордонних справ ОАЕ Анвар Гаргаш заявив: "Наша позиція щодо сирійської кризи гранично ясна: кілька років тому у нас був вибір - підтримати Башара Асада або опозицію, до якої приєдналися джихадисти і навіть багато терористичних елементів, і ми вважали за краще бути десь посередині. Ми підтверджуємо необхідність політичного рішення в Сирії. Досягти стабільності в цій країні військовим шляхом неможливо» [112].

У червні 2018 року Гаргаш піддав критиці рішення призупинити членство Сирії в Лізі арабських держав, зазначивши, що воно позбавляє арабське співтовариство будь-якого каналу за політичним рішенням сирійської кризи [113].

У листопаді 2018 року повідомлялося, що ОАЕ ведуть переговори з Сирією з приводу відновлення роботи свого посольства в Дамаску, де вже мають постійного дипломата, а також те, що країна виступає в якості посередника між Сирією і Саудівською Аравією в переговорах про примирення цих двох країн [114]. 27 грудня 2018 року Об'єднані Арабські Емірати оголосили про відкриття свого посольства в Дамаску після більш ніж 6-річного закриття. ОАЕ виступили із заявою, в якому говорилося, що країна «прагне

повернути відносини в нормальне русло», в той час як Гаргаш написав у Твіттері, що «роль арабів в Сирії стала ще більш необхідною, щоб протистояти регіональному експансіонізму Ірану і Туреччини». [115]

Ситуація в Сирії і за її межами поступово налаштовує Ер-Ріяд на перегляд свого сирійського курсу. Не в останню чергу цьому сприяла військова інтервенція Туреччини в арабській республіці, що викликало хвилю обурення в арабському світі яке відчувається досі, включаючи таких його важкоатлетів, як Саудівська Аравія, Єгипет і Об'єднані Арабські Емірати.[117]

2.4. Королівство Саудівської Аравії (КСА)

Геополітичні інтереси КСА в Сирії неможливо правильно зрозуміти без розгляду геополітичного становища і зовнішньої політики КСА загалом, якими великою мірою визначається її ставлення до сусідів по регіону й, зокрема, до подій у Сирії.

В основі зовнішньої політики Королівства Саудівської Аравії проголошені принципи добросусідського співіснування, або не втручання у внутрішні справи інших держав, посилення і розвиток зв'язків з країнами Перської Затоки і в цілому з ісламським світом, принципи співпраці з дружніми країнами, а також участь в роботі міжнародних і регіональних організацій.

Королівство підкреслено позиціонує себе як «консервативну державу», оскільки керується ідейними нормами ісламу, сприяючи їх поширенню та захисту. Релігійна основа саудівської політики стабільна і сприяє сприйняттю Саудівської Аравії в зовнішньому світі як носія «Божого Милосердя», тим більше що тут розташовані святині ісламу. Монарх, король Саудівської Аравії носить титул «Служитель Двох Святинь» (Мекки і Медини). Якщо в самому королівстві релігія виконує функцію етнічної мобілізації, то її мета в регіональному масштабі - це згуртування таких самих «консервативних» арабських і мусульманських держав на релігійному ґрунті.

Король Фейсал свого часу вважав, що ворожим КСА елементом системи міжнародних відносин був блок сил комунізму і сіонізму, спаяний єдністю цілей і завданням руйнування ісламу і створення перманентної загрози

мусульманському співтовариству. Сам же іслам офарблювався в традиційні для мусульманської політичної думки тони. Світ ісламу включав в себе саме арабомусульманське співтовариство, що керує, відповідно до законів шаріату, «землю договору» - тобто західне співтовариство, з яким доводиться будувати взаємовигідні відносини, і «землю війни» - табір супротивників мусульман, що включає Радянський Союз, Сполучені Штати і їх сателітів, а також Ізраїль.

Безпрецедентне зростання цін на нафту в 1970-ті та на початку 1980-х рр. мало, як мінімум, два важливих наслідки для Саудівської Аравії. Вона вступила на шлях прискореної модернізації і стала найбільшим донором держав арабомусульманського регіону. Це, в свою чергу, призвело до появи в країні досить численного різночинного «освіченого класу» і перетворило Саудівську Аравію на найважливіший центр регіонального тяжіння.

Зовнішня політика Саудівської Аравії передбачає чотири основні напрями діяльності, ранжирувані за пріоритетами важливості [16]:

- країни Перської затоки;
- інші країни арабського світу;
- ісламський світ в «країнах договору» і в «країнах війни»;
- міжнародні організації.

Країни Перської затоки є для Саудівської Аравії пріоритетними в міжнародній політиці. Це пояснюється, перш за все, їх географічним положенням, історичними зв'язками, схожістю державних і економічних систем країн даного регіону. Саудівська Аравія проголошує єдність цілей країн Перської Затоки в досягненні безпеки, вирішенні конфліктів і кризових ситуацій. Саме для цих цілей в 1981 році був створений РСАДПЗ (Рада зі співробітництва арабських країн Перської Затоки). Його членами є шість арабських держав регіону: Бахрейн, Катар, Кувейт, ОАЕ, Оман і Саудівська Аравія. Метою цього об'єднання є сприяння регіональному співробітництву в економічній, соціальній, політичній і військовій сферах.

Останнім за значимістю напрямком в міжнародній політиці Саудівської Аравії є розвиток відносин з міжнародною спільнотою, зокрема, із Сирією. В цьому напрямку КСА прагне бути повноправним членом світової спільноти і

намагається належним чином дотримуватися обов'язки відповідно до статуту ООН. Основною проголошеною метою КСА в міжнародній політиці є досягнення і збереження миру в усьому світі. Королівство прагне саме і закликає інші країни до прозорості і справедливості в зовнішній політиці. Згідно зі стратегією Королівства, Саудівська Аравія дотримується права на законну самооборону в якості одного з основоположних принципів міжнародного права. КСА є членом багатьох міжнародних організацій і всіляко намагається підтримувати, таким чином, міжнародну безпеку.

Саудівська Аравія в силу своєї військової потужності і економічного потенціалу займає лідируючі позиції на Близькому Сході: з кожним роком військовий бюджет держави збільшується (з \$ 67 млрд. в 2013 р. до \$ 80 млрд. в 2015 р., що майже в два рази більше витрат на соціальні потреби і сферу охорони здоров'я [71]). ВВП Саудівської Аравії наближається до позначки \$ 800 млрд. [75]. Саудівська Аравія є регіональним лідером з видобутку нафти, найближчим близькосхідним союзником США і, отже, претендентом на роль лідера в арабському світі. За роль не тільки регіонального, але й лідера всього мусульманського світу тривалу боротьбу веде також Іран, який поступається Саудівській Аравії в ефективності військово-технічної і економічної сфери: ВВП Ісламської Республіки дорівнює \$ 425 млрд. [67]. Іран є другим найбільшим виробником нафти в ОПЕК і займає одне з провідних місць за обсягами запасів природного газу, проте санкції ЄС і США тривалий час стримували розвиток іранської економіки. Політична та ідеологічна боротьба двох країн конкурентів загострюється релігійними розбіжностями. Населення обох держав сповідує іслам, але основна частина населення Саудівської Аравії - ваххабіти, що виступають за повернення до раннього ісламу. Ваххабізм сформувався на основі сунітського віровчення і, на відміну від шиїзму, заперечує поклоніння святим і імамів. Представники обох конфесій вважають один одного відступниками від ісламської віри. Не раз вбивства і погроми, що відбувалися на конфесійному ґрунті, пояснювалися прагненням покарати єретиків. У XVIII столітті, наприклад, Суніти-ваххабіти захопили священне шиїтське місто Кербелу і влаштували там масову різанину. Цей злочин до сих

пір не прощений і не забутий. На тлі ідеологічних розбіжностей політична боротьба посилюється, і шиїти, і ваххабіти-суніти (суніти в цілому) прагнуть захистити свої ідеологічні інтереси на міжнародній арені і знизити рівень впливу свого супротивника в регіональних і міжнародних відносинах.

Так, одним із геополітичних завдань Саудівської Аравії є збереження і подальше зміцнення власних позицій в регіоні, а оскільки Тегеран також претендує на регіональне лідерство, то засобом посилення свого впливу на Близькому Сході саудити бачать в ослабленні Ірану. Політичні і ідеологічні розбіжності між Іраном і Саудівською Аравією фактично поділили Близький Схід на два табори - прихильників Тегерана і прихильників Ер-Ріада. Доказ тому - події в Ємені, Іраку і в даний час в Сирії. Йде боротьба за вплив, в основі якої, в тому числі, лежить міжконфесійний конфлікт. Іран просуває ідею приходу до влади шиїтів в країнах регіону, Саудівська Аравія робить те ж саме, тільки відстоюючи інтереси сунітів.

На даний момент найбільша розбіжність між країнами полягає в проекті майбутнього Сирії. Керівництво країною зосереджено в руках алавітів-нусайритів, які зараховують себе до шиїтської течії в ісламі, позначаючи тим самим свою відданість відносинам з Іраном. У свою чергу, Саудівська Аравія зацікавлена у встановленні в Сирії сунітського режиму, що відповідає інтересам монархії, та зменшенні іранського впливу на політику сирійського керівництва [13]. Крім сунітсько-шиїтських протиріч існує ще одна причина зацікавленості Саудівської Аравії в зміні режиму в Сирії - це питання транзиту енергоносіїв. Відомо, що Сирія давно служить транзитною зоною для транспортування енергоресурсів до Європи. Так, Катаром і Саудівською Аравією їй було запропоновано побудувати газопровід, що проводить газ з катарського родовища Північний Парс, потім через території Саудівської Аравії, Йорданії, Сирії та Туреччини, який в підсумку буде приєднано до існуючого Арабському газопроводу. Паралельно іранський уряд представив на розгляд Сирії проект з будівництва газопроводу зі своєї території - Південного Парса, але який би також проходив через сирійську територію. Сирія разом з Іраком вибрали іранський проект, і почала будівництво газопроводу [36].

З 2011 р. Саудівська Аравія зайняла досить категоричну позицію у врегулюванні сирійської кризи. По-перше, вона надає військову і фінансову підтримку опозиції, яка виступає проти режиму Башара Асада в країні, в тому числі, організовує навчання бойовиків і транзит озброєнь через Йорданію [36]. По-друге, арабська монархія не сприймає усті нинішнього президента Сирії в мирних переговорах по врегулюванню конфлікту, а також не погоджується на варіанти, при яких Башар Асад може залишитися при владі [7].

З самого початку демонстрацій у 2011 р. Саудівська Аравія виявилася першою державою, що засудила Дамаск за відмову від виконання вимог зміни режиму, які висунули учасники антиурядових виступів. Далі саудівське керівництво відкликала своїх дипломатів, закрило свої представництва, а також вийшло зі складу спостерігачів Ліги Арабських Держав у Сирії [24]. Враховуючи також той факт, що саудити виступають проти участі Тегерана і офіційного Дамаска в переговорах з сирійської проблеми, варто зазначити, що на даний момент між Саудівською Аравією і Сирією відсутні будь-які політичні контакти, а дипломатичні відносини розірвані.

Саудівська Аравія заявляє, що Б. Асад не може бути частиною вирішення конфлікту і повинен піти з посади президента або за допомогою політичної трансформації, дозволивши опозиції офіційно брати участь в управлінні країною, або із застосуванням сіли.

Зіткнення інтересів Саудівської Аравії і Ірану в регіоні служить каталізатором виникнення проблем і бар'єрів на шляху врегулювання сирійської кризи. Керівництво Саудівської Аравії, поки у нього є підтримка США і європейських країн, не піде на компроміс в сирійському питанні, а Іран, в свою чергу, пов'язаний з нинішнім керівництвом Сирії традиційними союзницькими відносинами, заснованими на стратегічному партнерстві, буде прагнути відстоювати інтереси Б. Асада.

Можливий варіант, що Саудівська Аравія все ж піде на деякі поступки в силу того, що США не є прихильниками втручання в сирійську проблему, відмовляються від військової участі і відкритій підтримки опозиції, а також

йдуть на компроміс в переговорах з Іраном. Проте, поки саудити налаштовані дуже рішуче щодо майбутнього Сирії і не йдуть ні на які офіційні контакти з нинішньою владою країни [8].

Конфлікт в Сирії також ускладнюється факторами, на які не можуть вплинути ні Саудівська Аравія, ні Іран. По-перше, варто відзначити, що сирійська опозиція не організована і роздроблена. Однією з причин цієї роздробленості і відсутності системності, злагоди в думках і діях, можна назвати існуючі протиріччя між Катаром і Саудівською Аравією, які підтримують ці угруповання. У разі відходу Асада з політичної арени така ситуація не виключає вірогідності посилення боротьби за владу всередині опозиції, що може трансформуватися у відкрите протистояння між монархіями.

Відносини Саудівської Аравії з Сирією майже ніколи не були дружніми. Існував ряд причин, через які Королівство знаходилося в конфронтації до Сирії. Вона почалася в 20-і роки ХХ століття з ідеї створення «Великої Сирії» під керівництвом Хашимітів, колишніх охоронців мусульманських святинь Мекки і Медини, і протидії цьому фундаменталістського Королівства аль-Сауд. Згодом, з розвитком ідей арабського націоналізму, соціалізму і панарабізму, що проводилися в Сирії партією БААС, Сирія стала ідеологічним противником Саудівської Аравії з її монархічним і консервативним ладом. З приходом до влади в Сирії представників алавітів посилювалися і міжрелігійні протиріччя з сунітсько-ваххабітською Саудівською Аравією, яка активізувала діяльність «Братів-мусульман» на території Сирії, виступи яких жорстоко придушувалися сирійською адміністрацією. Суперництво між двома країнами за економічні і політичні інтереси в Лівані також загострювало їх відносини. Оскільки Ліван був під сирійською окупацією до 2005 року, основна торгово-економічна діяльність контролювалася Сирією, не даючи саудівському бізнесу можливості для роботи.

Саудівську Аравію привертає і стратегічне положення Сирії як території для транзиту нафти і газу з близькосхідних родовищ. І звичайно, особливу стурбованість Королівства викликає стратегічний союз Сирії та Ірану, що утворився незабаром після Ісламської революції 1979 р. Для Саудівської Аравії

це стало прямою загрозою посилення позицій шиїзму і експорту революції в регіон Близького Сходу, а також перехоплення Іраном лідерських амбіцій самого Королівства.

Тому з настанням «арабської весни» у Саудівській Аравії з'явилися чіткі цілі, пов'язані з ситуацією в Сирії. По-перше, це повалення Башара Асада і усунення від влади алавітського клану. По-друге, встановлення в Сирії режиму сунітської фундаменталістської влади. По-третє, ослаблення Ірану як претендента на лідерство шляхом зміни влади в Сирії, важливого стратегічного майданчику Ірану на Близькому Сході і позбавлення його можливості підтримувати шиїтське угруповання «Хезболла» в Лівані. Однак Королівство не одразу приступило до досягнення цих цілей. З притаманною йому обережністю воно прагнуло не допустити розвитку сирійського конфлікту, щоб уникнути посилення ситуації. Король Саудівської Аравії радив Башару Асаду приглушити конфлікт, по-ступивши «... як Мухаммед VI в Марокко: злегка випустити пар і організувати щось подібне до процесу змін, створивши видимість початку реформ» [45]. Лише влітку 2011 р., коли стало зрозуміло, що Асад не зупиниться, Саудівська Аравія зробила остаточний вибір на користь підтримки опозиції. Як писав саудівський аналітик Та-рик Хамід, «... король як ніхто інший терпів Асада протягом всіх цих років і так само простягав йому руку допомоги, даючи йому можливість виправитися. Король старався протегувати Сирії, стерпів Асаду вбивство (впливового ліванського політика.) Харірі, терпляче ставився до того, що витворяв режим Асада в Лівані ..., але Асад продовжував все ускладнювати, і сьогодні в Сирії ллється кров неповинних людей. Тому король вимагає від Асада зупинити вбивства і кровопролиття і без зволікання почати широкі і всебічні реформи» [39].

2.5. Єгипет

Після «арабської весни» і підйому «Братів-мусульман» відносини між Єгиптом і Сирією стали вкрай напруженими. «Брати-мусульмани» - заборонена в Сирії організація, і членство в ній у Сирії карається смертною карою. Єгипет розірвав усі відносини з Сирійською Арабською Республікою в 2013 році, але

через кілька місяців відновив їх. При президенті Єгипту Мохамеді Мурсі Єгипет підтримав сирійську опозицію і закликав Асада піти у відставку, в основному через правління прихильників Братів-мусульман в Єгипті. 15 червня 2013 року президент Мурсі наказав закрити сирійське посольство в Каїрі і закликав до створення безпольотної зони над Сирією. Приблизно від 70 000 до 100 000 сирійських біженців проживали в країні під владою Мурсі, і уряд намагався підтримати сирійських біженців, пропонуючи вид на проживання, допомогу в пошуку роботи, дозволяючи дітям сирійських біженців реєструватися в державних школах і доступ до інших суспільних послуг. У 2013 р. і по даний час дипломатичні відносини були відновлені, і посольства знову відкрилися після того, як Мурсі був відсторонений від посади. У липні 2013 року дві країни домовилися знову відкрити єгипетське консульство в Дамаску і сирійське консульство в Каїрі. В кінці листопада 2016 року деякі арабські ЗМІ повідомили, що в середині листопада єгипетські пілоти прибули до Сирії, щоб допомогти сирійському уряду в його боротьбі з Ісламською державою і фронтом Аль-Нусра. Це сталося після того, як президент Єгипту Абдель Фаттах ас-Сісі публічно заявив, що підтримує сирійських військових в громадянській війні в Сирії. Однак кілька днів по тому Єгипет офіційно заперечував свою військову присутність в Сирії [68].

Хоча Єгипет не висловлювався на підтримку будь-яких сторін триваючої громадянської війни в Сирії, Абдель Фаттах ас-Сісі заявив в 2016 р., що пріоритетом його країни є «підтримка національних армій», в які, за його словами, входять сирійські збройні сили. Він також сказав щодо позиції Єгипту в конфлікті: «Наша позиція в Єгипті - поважати волю сирійського народу, і що політичне рішення сирійського кризи є найбільш підходящим способом, а також серйозно боротися з терористичними групами і роззброювати їх" [68]. Підтримка Єгиптом політичного рішення була підтверджена в лютому 2017 року. Офіційний представник міністерства закордонних справ Єгипту Ахмед Абу Зейд сказав, що міністр закордонних справ Єгипту Самех Шукрі «під час зустрічі зі Спеціальним посланником ООН в Сирії Стаффаном де Містурою в суботу підтвердив відмову Єгипту від будь-якого військового втручання, яке

порушило б суверенітет Сирії і підірвало б можливості постійних політичних рішень». Єгипет також виявив велику цікавість до відновлення післявоєнної Сирії, і багато єгипетських компанії і бізнесмени обговорюють інвестиційні можливості в Сирії, а також участь у відновлювальних роботах. Ан-Набраві, президент Інженерного синдикату Єгипту, сказав, що єгипетські будівельні компанії будуть відігравати важливу роль в Сирії, і це відкриє двері для інших компаній - в сфері електрики, будівельних матеріалів, стали, алюмінію, кераміки та сантехніки. 25 лютого 2018 року сирійські державні новини повідомили, що єгипетська делегація в складі «членів Ісламської і арабської асамблеї за підтримку руху Опору і майбутніх піонерів, а також ряду діячів», включаючи Джамалю Захрана і Фарука Хасана, відвідала сирійське консульство в Каїрі, щоб висловити солідарність з сирійським урядом. [68].

Незважаючи на значну підтримку Єгиптом сирійського режиму Асада, Єгипет також зацікавлений у збереженні хороших відносин з Саудівською Аравією, головною країною, яка виступає проти Асада. У відповідь Єгипет дистанціювався від політики Саудівської Аравії, що викликало тимчасову напруженість між Саудівською Аравією і Єгиптом в 2016 р. щодо Сирії [68].

Висновок до 2 розділу

Отже, зміни на Близькому Сході призвели до того, що ситуація на Близькому Сході, й, зокрема, в Сирії, стала предметом зацікавлення таких країн як Туреччина, Іран, Єгипет, Об'єднані Арабські Емірати, Королівство Саудівська Аравія.

Слід зазначити, що у кожного з учасників сирійського конфлікту існують свої конкретні цілі, завдання та позиції. В даному контексті Саудівська Аравія і Іран використовують ситуацію в Сирії для боротьби за регіональне лідерство. Причому, якщо Саудівській Аравії вигідне ослаблення і усунення режиму Башара Асада, то для Ірана, навпаки, дуже важливо зміцнити і залишити при владі чинного президента Сирії.

Незважаючи на значну підтримку Єгиптом сирійського режиму Асада, Єгипет також зацікавлений у збереженні хороших відносин з Саудівською

Аравією, головною країною, яка виступає проти Асада. У відповідь Єгипет дистанціювався від політики Саудівської Аравії, що викликало тимчасову напруженість між Саудівською Аравією і Єгиптом в 2016 р. щодо Сирії.

Виступи проти режиму сирійського Президента Башара аль-Асада створюють значні проблеми для зовнішньої політики Туреччини. Сирія була найуспішнішим прикладом доктрини «нульових проблем», і Анкара змогла трансформувати свої складні стосунки з Дамаском в стратегічне співробітництво. Колишній противник став одним із головних союзників, що призвело до інвестицій економічного і політичного капіталу з боку Туреччини в справу налагодження відносин з режимом аль-Асада. Спочатку Анкара намагалася переконати аль-Асада провести радикальні реформи, але насильницькі придушення демонстрацій змінили позицію Туреччини. Турецький прем'єр-міністр Ердоган піддав критиці аль-Асада, звинувачуючи його в кардинальному перегляді своєї політики по відношенню до Анкари. Нестабільність в Сирії має прямий вплив на Туреччину, яка стає вразливою, а конфронтація між сирійським президентом і протестантами зайшла в глухий кут, не даючи видимих надій на швидкий вихід з нього. Тисячі сирійських біженців втекли до Туреччини, щоб уникнути триваючого силового придушення антиурядових виступів. Гуманітарна криза могла б ускладнити ситуацію з потоком біженців і змусити ще більше сирійських курдів перетнути турецько-сирійський кордон.

У той саме час Туреччина стурбована тим, що потенційний розкол в Сирії може призвести до курдського повстання. У Сирії і Туреччині проживає неспокійна курдська меншина. Дестабілізація в Сирії надає потужного імпульсу Робітничій партії Курдистану (РПК), оскільки вона зберігає тісні зв'язки з сирійською курдською меншістю. Це спонукало Туреччину до збройного втручання в сирійський конфлікт.

РОЗДІЛ 3. ГЕОПОЛІТИЧНІ ІНТЕРЕСИ В СИРІЇ ПРОВІДНИХ ДЕРЖАВ СВІТУ

3.1. Російська Федерація

Інтереси Російської Федерації на Близькому Сході і в Сирії, зокрема, носять стратегічний характер, оскільки безпосередньо зачіпають її стабільність і безпеку, особливо в Кавказькому регіоні, який найбільш схильний до впливу ідей агресивної ісламізації в цілях дестабілізації півдня Росії.

В рамках енергетичної складової конфлікту в Сирії, а саме - будівництва газопроводу з Ірану, можна також відзначити позицію Росії в сирійському питанні. Іран і Сирія - важливі союзники Росії на Близькому Сході. У разі втрати тісних зв'язків з цими державами Росія може, в значній мірі, втратити не тільки свій вплив у регіоні, а й зазнати фінансових втрат. Отже, підтримка Башара Асада з російського боку обумовлена прагненням Росії зберегти свій статус-кво в регіоні. Крім стратегічного партнерства, російська держава має свої інтереси також і в питанні будівництва газопроводів через територію Сирії.

Основний суперник Росії тут - це Катар, який є найбільшим постачальником зрідженого природного газу. На даний момент частка російського газу в імпорті Європі становить 30%, катарського - 5%. Здається, хвилюватися Росії при таких показниках немає причин. Однак, в разі реалізації будівництва газопроводу через Сирію по катарському проекту різко збільшиться частка Дохи в поставках газу на європейський ринок, який за ціною буде для Європи вигіднішим, ніж російський.

З іншого боку, в цілому Росія не зацікавлена ні в конкуренції з Катаром, ні в конкуренції з Іраном. Але будівництво газопроводу за іранським проектом, враховуючи наявність значної кількості спільних російсько-іранських розробок в нафтовій і газовій сферах, залишає для Росії можливість брати участь у формуванні нового енергетичного ринку і дає шанс на отримання своєї частки в проекті.

Відомо, що варіант будівництва газопроводу за іранським проектом не влаштовує Саудівську Аравію: по-перше, монархія залишається осторонь при

реалізації великого енергетичного проекту в регіоні, втрачаючи при цьому економічну вигоду, а по-друге, після скасування санкцій проти Ірану відбувається не тільки зміцнення позицій Ірану в регіоні, але і починають розвиватися його економічні і політичні контакти з європейськими країнами і США [9].

Завдяки прямому військовому втручанню в сирійський конфлікт, що почалося у вересні 2015 р., Росія змогла б вирішити чотири важливі завдання, і тоді б виникла нова дипломатична і військова ситуація. У результаті цього втручання та частина сирійської території, що контролюється режимом Асада, стала свого роду протекторатом Росії [54].

Перше російське завдання, безсумнівно, полягало в тому, щоб врятувати режим Асада, який опинився на межі краху, і тим самим підтримати давнього політичного союзника на Близькому Сході і «постійного покупця» російських озброєнь. При цьому Москва посилала західним лідерам - і не в останню чергу лідерам ЄС, яким вона приписує головну роль в інтервенції до Лівії у 2011 році, - сигнал: у Росії теж є друзі, про яких вона піклується, і західні держави не можуть їх скидати за власним бажанням [45].

Другим завданням було створити передову військову базу на Близькому Сході. Цивільний Міжнародний аеропорт імені Басіля Аль-Асада біля міста Латакія на сході Сирії був швидко перетворений на працездатну (нехай і дещо примітивну за американськими мірками) авіабазу, що отримала назву Хмеймім, а використання пункту забезпечення російського ВМФ в Тартусі істотно збільшилось. Це дозволило Росії проводити інтенсивні повітряні операції, в основному проти угруповань заколотників, які погрожували найважливішим комунікаціям між Латакією і Дамаском. І хоча західні держави заявляли протилежне, той факт, що основною метою російської авіагрупи стали сили, що наступають на головні об'єкти режиму Асада в провінціях Алеппо, Хама, Хомс і Ідліб, а не формування «Ісламської держави», не став для них несподіванкою [56].

Третім завданням було підкріпити ділом слова, вимовлені президентом Росії Володимиром Путіним на Генеральній Асамблеї ООН 28 вересня 2015

року: «Ми всі знаємо, що після закінчення холодної війни - всі це знають - в світі виник єдиний центр домінування. І тоді у тих, хто опинився на вершині цієї піраміди, виникла спокуса думати, що якщо вони такі сильні й виняткові, то краще за всіх знають, що робити. А отже, не потрібно рахуватися і з ООН» [57]. Попросту кажучи, ця жорстка заява означала, що відтепер формування світового порядку буде відбуватися за участю Росії, а не тільки силами Сполучених Штатів та їх європейських союзників. Заднім числом можна сказати, що в той момент Росія прагнула уникнути повторення лівійських подій 2011 року, коли конфлікт був вирішений за допомогою військової операції НАТО, яку Москва вважає порушенням резолюції Ради Безпеки ООН №1973 від 17 березня 2011 року.

Четверте завдання - продемонструвати західним державам і країнам регіону, що, всупереч деяким оцінкам, Росія має необхідну військову потужність для швидкого і раціонального вирішення серйозних криз. Для вирішення цього завдання Путін наказав задіяти куди більш потужні сили і засоби, ніж було необхідно для боротьби з заколотом: ракети С-400 [34], крилаті ракети, що запускалися з повітря і кораблів в Середземному і Каспійському морях [34], і засоби повітряної розвідки [34]. Операції виявилися швидкими і маневреними, здійснювалися на території Сирії і за її межами, в тому числі була організована масштабна операція постачання по морю, через Босфор і Дарданелли. Росія також довела, що відсутність прямого виходу до Середземного моря не є перешкодою для її збройних сил.

Кампанія в Сирії виявилася «виставкою озброєнь», Росія демонструвала їх застосування в бойових умовах і свої можливості в плані «проекції сили» [63]. Виведення російських військ у березні 2016 року стало сюрпризом і для Сирії, і для Заходу - в чому, ймовірно, і був основний зміст цієї дії. Путін вивів не все угруповання і незабаром чітко дав зрозуміти, що ці сили можна повернути до Сирії в будь-який момент і в короткі терміни [63]. Цей раптовий крок сам по собі був тактичним успіхом.

У цілому швидка серія російських військових операцій, подібних до тієї, що пройшла у вересні 2015 р., часткове виведення угруповання і паралельно

дипломатична активність Москви задали темп для переговорів у форматі «Женева III». В ході цих переговорів Москва підтримала ідею ширшої автономії для місцевих адміністративних органів в Сирії (читай - курдів), проігнорувавши ймовірну стурбованість США реакцією Анкари на надання політичної ролі сирійським курдським організаціям, які вона вважає союзниками «Робітничої партії Курдистану» (РКК), що підняла повстання в Туреччині.

У політичному плані Москві дійсно вдалося виручити Асада з біди, але у цій «рятувальній операції», схоже, були і більш далекі цілі, ніж збереження при владі дружно налаштованого диктатора: використати сирійську кризу, щоб кинути виклик передбачуваній монополії США на Близькому Сході і домогтися для Москви дипломатичного паритету з Вашингтоном. Якщо судити по військовій перевазі Росії в західній частині Сирії (включаючи фактичне створення там безпольотної зони для ВВС інших держав) і інтенсивності дипломатичної взаємодії Москви і Вашингтона, цю довгострокову задачу можна вважати в основному виконаною. Розробка Москвою на початку 2016 р. нової конституції для Сирії - як і пропозиція Сполученим Штатам провести спільні військові операції проти ісламістського угруповання «Фронт ан-Нусра» - ще один доказ, що Москва всерйоз має намір впливати на існуючий світовий порядок [48].

Підводячи, в листопаді 2017 року, підсумки «роботи в Сирії за останні два роки», президент Володимир Путін найбільш значущим результатом назвав створення зусиллями Росії, Туреччини та Ірану зон деескалації. Домовленості про їх створення були вироблені в рамках переговорного процесу в Астані, ініційованого цими трьома державами. Як показав подальший розвиток подій, саме прискорений перехід до нового етапу сирійського врегулювання до кінця 2017 року стало основним завданням російської дипломатії на Близькому Сході. Цей етап передбачає завершення активної фази бойових дій і початок міжсирійську діалогу з максимально широким залученням до нього національних і релігійних груп [7].

Оголосивши про завершення своєї військової операції, Росія запропонувала провести в Сочі Конгрес народів Сирії. На підготовку цього форуму було потрібно декілька місяців, при цьому ряд опозиційних угруповань вирішили його бойкотувати [7]. Конгрес сирійського національного діалогу відбувся 29-30 січня 2018 року.

Як стало відомо в жовтні 2018 року, російським компаніям запропоновано взяти участь у відновленні мережі залізниць в Сирії і постачання рухомого складу. Передбачається, що залізничні лінії будуть доведені до кордону з Іраком і в майбутньому до кордону з Туреччиною. Також планується побудувати нову залізничну лінію з Дамаска до кордонів з Йорданією для забезпечення маршруту Північ - Південь з Європи до Перської затоки через Туреччину, Сирію та Йорданію. У жовтні 2017 року сирійська влада запропонували РЖД взяти участь у відновленні 290 км залізничних колій від фосфатних рудників поблизу Пальміри до узбережжя. Вартість проекту, за різними оцінками, може скласти \$ 1,45-2 млрд. Відновлення фосфатних розробок в районі Пальміри було розпочато компанією «Стройтрансгаз» в червні 2017 года [31].

3.2. США

Стосовно інтересів США необхідно сказати, що Сирія викликає у США і їх стратегічних партнерів політичний, економічний і військовий інтерес, перш за все як ринок вуглецевих ресурсів, військового партнерства і найбільшого покупця на арабському ринку.

Географічне положення Сирії робить зручним використання її території як транзитного коридору для транспортування в Європу природного газу з країн Близького Сходу, які поряд з Росією володіють найбільшими запасами цього найважливішого сировини. Дві групи конкуруючих країн, за однією з яких стоять Сполучені Штати, а за іншою - Росія, готові були прокласти газопроводи через територію Сирії для подальшого транспортування газу до Європи.

Сирія стала регіоном серйозного протистояння інтересів Росії і США, яке, перш за все, виявляється в концептуально протилежних підходах з питання врегулювання конфлікту. Це зіткнення інтересів базується на явній нестиківці найбільш суттєвих питань.

По-перше, різниця в розумінні сирійського конфлікту. Росія завжди визначала його як виключно внутрішньополітичну кризу, якою має займатися законний уряд Сирії. США тут традиційно застосували тактику втручання у внутрішні справи інших держав під приводом захисту прав і свобод людини.

По-друге, Росія до певного часу наполягала на дипломатичному способі вирішення сирійської кризи, в той час як США ще в 2013 р. були готові до нанесення авіаударів по сирійській армії.

По-третє, доля Б. Асада, якого Росія розглядає як законно обраного президента країни, легітимність якого не заперечується, вважає, що питання з ним повинно вирішуватися виключно сирійським народом. США вважають, що «війна в Сирії не закінчиться до тих пір, поки Башар Асад не втече» [57].

По-четверте, питання про опозицію. Росія визнає і підтримує законну сирійську владу і вважає опозиційні політичні сили деструктивними за своєю суттю. США готові підтримувати так звану «поміркувану» опозицію, якій вони надають суттєву фінансову підтримку (за офіційними даними ця підтримка становила понад 500 млн. доларів [58]). Росія категорично не приймає поділ «терористів на помірних і непомірних ... [не можна] оголошувати про боротьбу з терористами і одночасно намагатися використовувати частину з них ... в своїх інтересах» [56].

Даний регіон, перебуваючи в стані системної кризи, навряд чи найближчим часом відновить свої сили і зміцнить позиції. Навіть військовий розгром ІДІЛ як військової сили не припинить її терористичної активності і поширення на найближчі регіони, в тому числі Європу і пострадянський простір. Тому Росія, як ніхто інший, змушена зосереджувати свою увагу не тільки на Сирії, але і на палестино-ізраїльському конфлікті, ситуації в Лівії і Ємені. Тому для Росії на сучасному етапі необхідно поєднання всіх форм стабілізації обстановки в зоні сирійського конфлікту: як силових операцій з

протидії тероризму (включаючи підтримку операцій урядових військ), так і політичних переговорів у рамках Женевського процесу, в Астані, проведення конгресу національного діалогу Сирії в Сочі.

2017 рік став переломним у розвитку позицій Росії і США щодо Сирії. Якщо позиція США, як і раніше, зводиться до необхідності ліквідації режиму Б. Асада і формування «демократичного» уряду, щоб продовжувати далі боротися з тероризмом (не склалося у новій адміністрації президента Д. Трампа коригування підходів до ситуації в Сирії, про яку він говорив під час передвиборчої кампанії) [8], то позиція Росії, яка останнім часом значно активізувала зусилля з політичного врегулювання, зазнала суттєвих корегувань. У грудні 2017 р. Росія вивела основний контингент військ з Сирії та активізувала паралельний багатосторонній діалог за участю великих регіональних держав в Астані з січня 2017 р. [8]. У січні 2018 року в Сочі пройшов перший конгрес сирійського національного діалогу, на який приїхали представники сирійської опозиції, іноземні спостерігачі, журналісти (були запрошені 1600 осіб, підсумком стало створення конституційної комісії з 100 представників урядових сил і 50 представників опозиції) [8]. В процесі цих переговорів Росія спільно Туреччиною і Іраном, домовилися не тільки про перемир'я, але і про створення чотирьох зон безпеки в Сирії, необхідних для порятунку місцевого населення в ході бойових дій. Звичайно, Росія, змістивши контакти по Сирії в сторону регіональних держав, стала менш залежною від російсько-американських переговорів. Однак з адміністрацією Трампа з'явилися інші складності у вигляді, наприклад, стилю зовнішньої політики нової адміністрації – достатньо різкі одноразові акції, в тому числі і військові, часто зводять нанівець всі докладені раніше зусилля щодо стабілізації (ракетний удар по сирійському аеродрому Шайрат 7 квітня 2017 р.). Як відзначають аналітики [8, с. 39], такі різкі випадки, швидше за все, адресовані для громадян США і їх союзників, тому Росії на них необхідно реагувати максимально стримано і спокійно, хоча коли мова йде про життя людей, це вкрай складно робити. Другою складністю можна також назвати загострення курсу США по відношенню до Ірану, що є не тільки союзником Росії в

сирійському врегулюванні, але і найбільшою регіональною державою, яка прагне до втручання в справи не тільки на Близькому Сході, але на території Південного Кавказу (підтримка Вірменії в Нагірно-Карабахському конфлікті) [49], а це вже зовсім інша історія. Очевидне погіршення і без того складних відносин США та Ірану ставили під сумнів не тільки врегулювання конфлікту в Сирії, але і боротьбу з ІДІЛ. Союзники США - Ізраїль, Саудівська Аравія і інші держави Перської затоки - активно борються з Іраном за гегемонію в регіоні, що ще сильніше провокує ескалацію конфлікту. Без зниження напруження цієї боротьби припинення збройного насильства в регіоні практично неможливе або, в крайньому випадку, малоімовірне [20].

І все ж, незважаючи на різницю в сприйнятті сирійського конфлікту і кроків щодо його вирішення, за Росією і США закріпилися ролі ведучих посередників в розв'язанні кризи, що поклало початок переговорному процесу сирійського уряду і опозиції, ще раз довівши ключову роль двох держав у формуванні глобального світового порядку і стабільності [40].

Протягом 2018 року команда Дональда Трампа помітно змінювала свою стратегію щодо сирійської кризи: від оголошеного в квітні місяці наміри "вивести американські війська з Сирії" (після нанесення поразки терористичному угрупованню "Ісламська держава" [1]) до заяви про готовність США робити ставку на військову силу і дипломатію з метою домогтися завдання, сформульованої в якості першочергового, - ліквідації військової присутності Ірану в цій арабській країні. Однак, спроба Вашингтона залучити Москву до реалізації своєї антиіранської лінії в Сирії провалилася. Країни ЄС також не готові повністю погодитися з антиіранської стратегією Трампа в Сирії і в близькосхідному регіоні в цілому. У даній статті автори розглядають особливості взаємин між США і ЄС з сирійської проблеми.

4 квітня 2018 р. Дональд Трамп заявив, що терористичне угруповання Ісламська держава "практично повністю" розгромлена (close to 100 percent) і він, як верховний головнокомандувач, дає вказівку Пентагону підготуватися до виведення військ з Сирії [30]. Ця позиція президента США викликала здивування і занепокоєння як у військовому і політичному істеблішменті в

Вашингтоні, так і серед керівників провідних країн Євросоюзу. По-перше, для повного розгрому бойовиків ІД ще були потрібні серйозні зусилля [30]. Зауважимо, що навіть у вересні місяці 2018 року ці терористи продовжували контролювати значну частину території на південному сході Сирії, а також зберігали вплив в південних районах цієї країни. Поспішний, на думку незгодних з рішенням Трампа, виведення американських військ може послужити сигналом для підрозділів інших країн міжнародної коаліції (всього ця структура налічує 74 держави), які можуть наслідувати приклад США, в результаті чого може виникнути вакуум безпеки на звільнених від ІД і непідконтрольних Асаду територіях. Крім того, позбавлені вогневої підтримки коаліції з повітря курди і сирійські повстанці, безпосередньо контролюючі ці території, можуть стати об'єктами атак як з боку залишків джихадистських угруповань, так і з боку збройних сил Башара Асада і Ірану за підтримки ВКС Росії. Нарешті, незгодні з Трампом в США і Європі стверджували, що самоусунення міжнародної коаліції, безсумнівно, спрацює на зміцнення позицій режиму Б. Асада, полегшить йому завдання відновлення контролю над всією територією країни, що, на їхню думку, не вирішить сирійську проблему, а тільки посилить її. Довгострокове рішення критики Трампа бачили і бачать в завершенні процесу політичного транзиту влади в Сирії під егідою ООН.

Поступово міняти своє ставлення до проблеми "виведення або збереження в" Сирії американських підрозділів Д. Трамп почав під впливом ряду факторів. Перш за все західні політики і спецслужби поспішили покласти відповідальність за застосування хімічної зброї 8 квітня 2018 року на Башара Асада: глава Білого дому назвав сирійського президента "твариною", пообіцявши, що той "заплатить високу ціну" за скоєне [1]. Раніше проголошена Трампом готовність вивести американські війська з Сирії виглядала вже нелогічною в даному контексті. Але ще ґрунтовніше вплинули на президента США чинники, пов'язані з його внутрішньополітичними розрахунками, а також позиція, зайнята лідерами найбільших країн Євросоюзу (Великобританії, Німеччини, Франції).

Саме такою розстановкою акцентів ("Проблема Ірану важливіше проблеми Сирії") можна пояснити анонсування Джеймсом Джеффри, призначеним в середині серпня 2018 р спецпредставником Державного департаменту з сирійської проблеми, того, що в американській пресі почали називати "новою стратегією США по Сирії". Так, 6 вересня цього ж року газета The Washington Post наводить такі слова Дж. Джеффри: "Нова політика щодо Сирії зводиться до того, що ми вже не виводимо свої підрозділи з цієї країни до кінця поточного року ... Американські військові залишаться, там поки Сирію не покинуть іранські підрозділи і буде нанесено остаточної поразки "Ісламській державі". Це означає, що ми не поспішаємо: президент санкціонував більш активний підхід до проблеми ". Йдеться, підсумовує автор статті Карен Деянг, фахівець з питань національної безпеки, про новий "натиск" США по сирійському питанню як на військовому, так і на дипломатичній ниві. Співробітники Білого дому, опитані аналітиком К. Деянг пояснили, що нову лінію поведінки в сирійському конфлікті американський президент схвалив після того, як російська сторона, мовляв, підтвердила свою "нездатність і небажання" переконати Іран вивести його військові формування з Сирії. Справа в тому, що, незважаючи на ракетні удари США і їхніх європейських союзників по об'єктах збройних сил Сирії в квітні 2018 р які супроводжувалися жорсткими словесними погрозами з боку Трампа на адресу сирійського президента Б.Асада, вже тоді було достатньо підстав стверджувати, що сирійська проблема залишається для американського президента вторинної і багато в чому похідною від більш значущою для США проблеми Ірану. Яскравим підтвердженням цього стали наступні події, зокрема, заява Трампа від 8 травня 2018 року про вихід США з міжнародної "ядерної угоди" з Іраном від 2015 року (Спільний всеосяжний план дій - СВПД / JCPOA). В результаті цього кроку протидія "експансіоністської політики Ірану" було проголошено наріжним каменем близькосхідної стратегії Білого дому. На цій антиіранської основі Д. Трамп намагався досягти компромісу і з російським президентом Володимиром Путіним на їх зустрічі в Гельсінкі 16 липня 2018 р. Формула такого компромісу, судячи з усього, виглядала так: США (тимчасово)

погоджуються із збереженням в Дамаску Башара Асада, а Росія - сприяє стримування амбіцій і скорочення масштабів присутності Ірану в Сирії; роль же Європи зводиться до участі в забезпеченні гуманітарних місій.

Втім, ще напередодні саміту в Гельсінкі - в ході активних контактів з іранськими партнерами - глава МЗС РФ Сергій Лавров заявив про нереалістичність компромісу, побудованого на антиіранської основі. 4 липня 2018 року на прес-конференції він розкритикував вимогу США до Ірану повністю вивести його війська з Сирії, пояснивши, що Іран не піде з цієї країни і не перестане грати свою роль в регіоні. "Зрозуміло, що це абсолютно нереалістично і що вирішувати проблеми регіону без участі ключових його країн, зокрема Ірану, Саудівської Аравії, Йорданії, Єгипту та багатьох інших, не вийде", - підкреслив Лавров [51]. Пізніше цю позицію підтвердив і президент РФ Володимир Путін під час зустрічі з Джоном Болтоном, помічником президента США з нацбезпеки: за словами Болтона, Путін сказав йому, що Москва не в змозі примусити Іран покинути Сирію, хоча цілі Росії і Ірану в цій країні «не повністю збігаються» [51].

Провал намірів США взаємодіяти з Росією в Сирії на антиіранської основі привів до часткової коригування підходу команди Трампа до сирійської проблеми: крім уже згаданого відмови від виведення американських військовослужбовців з Сирії "нова стратегія" повертає таку базову установку часів президентства Барака Обами, як залишення Башаром Асадом поста президента в результаті політичного транзиту. Антиіранська ж домінанта залишається головним елементом підходу Білого дому до сирійської проблеми.

Слід підкреслити, що ставку на "антиіранізм" (дemonізацію Ірану) Трамп успішно експлуатував ще в ході своєї виборчої кампанії протягом 2016 року. Вона виявилася досить ефективною і у внутрішньополітичному аспекті: відштовхуючись від критики політики Обами щодо Ірану ("ядерна угода" 2015 р.) і Сирії ("хімічна угода" замість ударів по військах Асада в 2013 р), проізраїльські і проарабські (в основному сунітських монархій Перської затоки) лобістські структури в США активно мобілізували своїх прихильників на підтримку Трампа. Ці два елементи, які становлять основу близькосхідної

політики команди 45-го президента США, виявилися в наступних діях: в а) проголошення Трампом намірів вийти з СВПД, за яким послідували реальні кроки в травні 2018 р.) застосуванні сили (ракетні удари) проти сил Асада в разі використання останнім хімічної зброї.

За різними опитуваннями, від половини до двох третин американців з правом голосу стійко підтримували удари по позиціях армії Асада в квітні 2017 і 2018 рр. (За даними Gallup, 50%, а за даними Rasmussen - понад 62% [1]. При цьому протягом 2017 і 2018 рр. Опитування фіксували небажання або відмову більшості американців вплутуватися в бойові дії (наземні) як в Сирії, так і особливо проти Ірану, обмежуючись ракетними ударами в разі потреби. Опитування фіксують істотне переважання таких настроїв як на масовому рівні, так і їх відображення в політичному класі незалежно від партійної приналежності: опублікований на початку січня 2018 р опитування компанією J. Wallin Opinion Research показав, що проти втягування в наземні операції, але застосування обмежених військових заходів висловлюються 78% демократів, 64,5% республіканців і 68,8% незалежних політичних активістів. При цьому 86,4% опитаних вважають, що в якості "останнього аргументу" може і повинна використовуватися сила [1]. Згідно з даними Rasmussen Reports, у вересні 2018 г. 50% опитаних визнали, заходи що вживаються адміністрацією Трампа з примусу Ірану до переговорів щодо "поліпшення ядерної угоди" (а не повної відмови від неї) можуть виявитися продуктивними. У громадській думці США зміцнюється сприйняття Ірану (його "експансіоністської політики" і ядерної програми) як значимої загрози для Америки і її союзників, а Сирії - як окремого випадку відтворення і одночасно "підживлення" цієї загрози режимом Асада, який стає невіддільний від "режиму іранських мулл ". Сирія, таким чином, цілком може визначатися в рамках "нової стратегії" Трампа як поле обмеженого застосування військової сили для протидії, перш за все, Ірану.

Серед пропонованих різними "мозковими центрами" в США оновлень нинішнього підходу Білого дому до проблеми Сирії-Ірану помітно переважає сприйняття цього конфліктного вузла в вищевказаному ключі ("Сирія для США - приватний випадок прояву протистояння з Іраном"). Проте з'являються і

аналітичні роботи, присвячені оновленню сирійського аспекту стратегії США. Одна з найбільш, на наш погляд, значимих робіт - аналітичну доповідь під назвою "10-градусний зсув в сирійській стратегії" (A 10-degree shift in Syria strategy), підготовлений на базі інституту Брукінгса групою відомих фахівців з питань безпеки та Близького Сходу [38]. Висновки і рекомендації авторів доповіді не тільки цілком, на наш погляд, вписуються в загальні постулати "нової стратегії США щодо Сирії", але їх можна розглядати як деталізацію даної стратегії [1].

У тому, що стосується ставлення США і Євросоюзу до подій на території Сирії, контрольованої Асадом і його партнерами (Іраном і Росією), то один з принципових аспектів прописаний в доповіді так: "США повинні докладати зусилля з тим, щоб нарощувати розбіжності всередині проасадовського альянсу, сприяти виникненню умов, які могли б спонукати окремих учасників прорежимної коаліції прийти до висновку про те, що їм буде набагато краще при зміні керівництва в Дамаску. Намічені на 2021 р вибори могли б стати важливим рубежем для такого транзиту, якщо він не відбудеться раніше "[2].

3.3. КНР

Геополітичні інтереси в цьому регіоні має і Китай. Ще з 2011 р. Пекін має намір нарощувати інвестиції у зруйновану війною сирійську економіку. Про це заявив посол КНР в Дамаску Ци Цяньцзінь. Влада країни не раз заявляла про готовність взяти участь у відновленні САР, і китайський бізнес помітно збільшив свою присутність в близькосхідній республіці. Інтерес для найперспективнішої економіки світу представляють не тільки природні ресурси Сирії, але також вихід до Середземного моря. Крім того, Китай готовий підтримати Дамаск з міркувань власної безпеки.

У 2020 Р. Конгрес національного діалогу в Сочі доповнив женецькі переговори. Зараз настав момент, коли необхідно сконцентруватися на відновленні САР, і Китай має намір зіграти велику роль в цьому процесі, підкреслив посол.

Представники Пекіна не вперше говорять про зацікавленість Піднебесної в повоєнній діяльності на території Сирійської Арабської Республіки. Так, в кінці січня 2018 року з подібною заявою виступив спецпредставник КНР по сирійському врегулюванню Се Сяоянь. «Китай готовий до післявоєнної реконструкції Сирії. Ми будемо продовжувати допомогу відповідно до свого потенціалу», - заявив чиновник. При цьому Се Сяоянь додав: не можна допустити, щоб участь у відновленні Сирії обумовлювалася політикою. Китай вже встиг розгорнути на сирійському напрямі істотну активність. Саме на КНР припадає сьогодні близько 80% всієї зовнішньої торгівлі Сирії - такі дані раніше оприлюднив сирійський посол в Пекіні Імад Мустаф [86].

«Китай був найбільшим торговим партнером Сирії і до кризи. Зараз же через практично відсутні торгові відносин між нами і країнами Заходу роль Китаю зростає ще більше і продовжує зростати», - заявив дипломат [86].

Китайська сторона також надає сирійцям гуманітарну підтримку. Наприклад, у 2018 р. Пекін направив в САР допомогу на суму \$ 16 млн. Влітку 2017 року з'явилася інформація про намір Китаю інвестувати у відновлення інфраструктурних об'єктів в Сирії близько \$ 2 млрд. Зокрема, роботами з реконструкції сирійської телекомунікаційної інфраструктури займалася китайська корпорація Huawei [86].

Китайська влада також висловлювала намір звести в САР індустриальний парк. У проекті можуть взяти участь близько 150 компаній з КНР.

Слід зазначити, що оплата праці в Китаї з кожним роком зростає. Це підштовхує китайських виробників до виносу виробництва за кордон в пошуках дешевої робочої сили. У цьому зацікавлена і влада Піднебесної - в 2015 році уряд КНР оприлюднила програму розвитку сталеливарної галузі, згідно з якою компанії, які винесли частину виробничих потужностей за кордон, можуть розраховувати на пільги. Експерти не виключають, що промислове освоєння Сирії китайськими корпораціями може укладатися в цю стратегію.

У липні 2017 року в Пекіні відбувся захід під назвою «День Сирії», в якому взяли участь близько тисячі китайських компаній, переважно зайнятих в інвестиційній та будівельній сферах. Захід пройшов під егідою Китайсько-

Арабської асоціації по взаємному обміну та за підтримки сирійського посольства в КНР. Як заявив посол САР в Пекіні Імад Мустафа, Дамаск має намір віддавати китайським компаніям пріоритет [86].

Нагадаємо, що Китай і Сирію пов'язують давні стосунки як економічного, так і політичного характеру. Так, саме Дамаск і Каїр першими визнали Китайську Народну Республіку в 1956 році. До війни Китай також був головним торговим партнером САР. Інтерес для Піднебесної представляє також сировинний потенціал Сирії. До війни китайська національна нафтова компанія придбала акції сирійських компаній, які розробляли родовище Хайян. «Інтересами Китаю в Сирії, як і в будь-якій країні, є природні ресурси. Будучи світовою фабрикою з виробництва товарів, Піднебесна має гостру потребу в ресурсах, зокрема в енергоресурсах».

Якщо озирнутися на початок «арабської весни», нескладно помітити, що майже всі країни, за якими прокотилися заворушення, були близькими партнерами КНР. На думку Крутакова, до цих подій все йшло до створення в регіоні вільної економічної зони, що не могло не викликати невдоволення США [86].

«І на даний момент інтереси Китаю залишилися незмінними, він зацікавлений у розвитку довгострокових відносин практично з усіма країнами Близького Сходу, - вважає Крутаков. - На шляху економічного співробітництва двох країн сама явна небезпека виходить від Америки. На даний момент повстанці, підтримувані західною коаліцією, утримують важливі прикордонні території Сирії, які необхідні для здорового економічного розвитку двох країн» [86].

Географічне розташування Сирії також може представляти інтерес для Китаю, адже одним із своїх пріоритетних завдань Пекін вважає реалізацію проекту Нового шовкового шляху під назвою «Один пояс - один шлях». В рамках проекту планується побудувати трансконтинентальну залізничну мережу, яка зв'яже Європу і Азію. Один з найбільш зручних з географічної точки зору варіантів маршруту - через Близькосхідний регіон. В цьому випадку

залізнична гілка може вийти до Середземного моря або в Туреччині, або в Сирії.

Не слід забувати і про військово-політичні причини підвищеного інтересу Китаю до сирійських подій. Стабілізація Сирії виб'є ґрунт з-під ніг радикальних ісламістів з «Ісламського руху Східного Туркестану», які тероризують Синьцзян-Уйгурський автономний район Китаю.

За оцінками сирійських властей, чисельність воюючих в САР уйгурських бойовиків в розпал конфлікту досягла 5 тис. чоловік. Там вони не тільки виступають проти офіційного Дамаска, а й набираються бойового досвіду, щоб атакувати Китай при слушній нагоді. У 2015 році в ЗМІ з'явилася інформація про відправку Пекіном в Сирію своїх військовослужбовців, проте згодом ці відомості не були підтверджені [86].

Арабські країни, що є сусідами з Сирією, не зацікавлені вкладати в неї свої гроші, так як, по суті, вони програли цю війну, їх інтереси в цьому регіоні серйозно постраждали. Іран, який теж вніс значну лепту у вирішення сирійського конфлікту, також не буде в змозі задовольнити всі потреби післявоєнної Сирії. «А якщо говорити про країни Європи, то всім відомо їхнє ставлення до нинішнього сирійського режиму», - пояснив експерт.

«Тому залишається один Китай, що є прийнятним варіантом для Росії і Ірану. Росія - гарант безпеки Сирії, але в економічній сфері САР потребує інвестицій. Китай, у свою чергу, має в своєму розпорядженні фінансами, в яких так потребує Сирія, а у арабської республіки є ресурси, які дуже потрібні Китаю» [63].

3.4. ЄС

На відміну від США лідери провідних країн Євросоюзу розглядають сирійський конфлікт як окрему проблему, лише частково пов'язану з Іраном. При цьому в своїх офіційних оцінках подій в Сирії Євросоюз зберігає акцент на пріоритеті "ціннісних" і гуманітарних складових його підходу над "інтересами" і геополітикою. З урахуванням особливостей і складності процесу узгодження і прийняття рішень на рівні ЄС в кінцевому рахунку принципова єдина позиція

країн-членів в меншій мірі піддається коректуванню, ніж це відбувається в Сполучених Штатах. Особливо стійка загальноєвропейська позиція щодо зовнішніх конфліктів, зокрема, в Сирії і навколо неї. На даний момент відношення країн ЄС до даної проблеми визначається принципами, схваленими Радою Євросоюзу 3 квітня 2017 р. [32]. Головні з них викладені в наступних шести пунктах:

1. Докладати зусилля для закінчення війни в Сирії за допомогою справжнього політичного транзиту відповідно до резолюції РБ ООН 2254.

2. Забезпечити інклюзивний процес переходу влади в Сирії згідно з резолюцією 2254 і Женевського комюніке 2012 р за допомогою надання підтримки політичній опозиції для посилення її ролі.

3. Рятувати життя людей, прагнучи задовольняти гуманітарні потреби найбільш вразливої частини сирійських громадян в країні, діючи своєчасно, ефективно і в дусі узгоджених принципів.

4. Сприяти просуванню демократії, дотримання прав людини і свободи слова за допомогою зміцнення організацій громадянського суспільства в Сирії.

5. Сприяти залученню до відповідальності осіб за вчинення військових злочинів з урахуванням просування процесу національного примирення.

6. Підтримувати життєздатність сирійського населення і суспільства в цій країні [33].

Тим часом в силу ряду причин з самого початку сирійської кризи (в березні 2011 р) ЄС як міжнародно-політичний фактор виявився на других ролях, поступившись лідируючу позицію (в рамках Євро-Атлантики) Сполученим Штатам. Це проявлялося, зокрема, в тому, що протягом усього періоду трагічних потрясінь в Сирії і по сей день Євросоюз не виступив з жодною значущою ініціативою, обмежуючись участю в заходах так званої неформальної групи "Друзі Сирії" (близько 70 держав), створеної в лютому 2012 р президентом Франції Ніколя Саркозі. Політичним пріоритетом "Друзів Сирії" стала лінія на підтримку помірної опозиції уряду Башара Асада (головним чином Сирійської вільної армії (ССА)). І це при тому що США, на

думку Марка Пьєріні, експерта Європейської філії Фонду Карнегі, "кілька разів радикально міняли свою політику щодо Сирії" [72].

Спочатку (з 2011 р) основними важелями впливу на наростаюче громадянське протистояння в Сирії для європейців стали: а) заняття жорсткої політичної позиції проти уряду Башара Асада (і відповідно підтримка опозиційних сил), що спричинило прийняття заходів санкцій проти Дамаска і б) надання гуманітарної допомоги мирному населенню (з цією метою ЄС провів дві міжнародні донорські конференції по Сирії в Брюсселі в квітні 2017 і 2018 рр.).

Після розгрому на початку 2018 р. основних угруповань "Ісламської держави" в Сирії провідні країни ЄС, особливо Великобританія, Франція і Німеччина, помітно активізували свої військові та дипломатичні зусилля в контексті наближення постконфліктного врегулювання. При цьому лідери "євротрійки" в своїх заявах і діях демонстрували прихильність вищевикладеним шести принципам, акцентуючи на необхідності відновлення дипломатичних процесів, що забезпечують політичний транзит в Сирії (його результатом має стати відхід Асада з президентського поста).

Так, лідери "євротрійки" різко негативно відреагували на вищезгадану заяву Трампа в квітні 2018 року про намір вивести американські війська з Сирії. З їх точки зору, подібний крок міг би істотно послабити військову підтримку угрупованням курдів і сирійських повстанців на півночі і сході країни і тим самим спровокувати проасадовську коаліцію (Дамаск - Тегеран - Москва) почати наступ з метою встановити контроль над цими територіями. Французький президент Еммануель Макрон стверджує, що в ході візиту до Вашингтона йому вдалося переконати Дональда Трампа відмовитися від планів виведення американських військ з сирійської території. До своїх заслуг відносить французький президент і той факт, що Трамп погодився із запропонованим європейцями помірним варіантом ракетних ударів по об'єктах армії Асада в квітні 2018 р відхиливши більш радикальні опції його власних радників (останні нібито включали удари по об'єктах, що контролюються Росією і Іраном в Сирії). У тому ж дусі намагалися впливати на американського

президента глави Великобританії і Німеччині, які не тільки вперше приєдналися до американської акції відплати проти Асада (до ракетних ударів), але і пообіцяли збільшити власний внесок на утримання військ міжнародної коаліції проти ІДІЛ, задіяних на північному сході Сирії. Більш того, в своїй промові 26 квітня 2018 року в Лондоні в ході Міжнародної конференції по боротьбі з фінансуванням ІД і "Аль-Каїди" Макрон проголосив створення, за його словами, "Паризької порядку" і "Паризької коаліції" в рамках глобальної коаліції по боротьбі з ІДІЛ для виявлення і ліквідації всіх найсучасніших способів фінансових транзакцій на користь терористичних угруповань.

Подібні кроки можна розцінювати як прагнення європейців (в даному випадку президента Макрона) підвищити рівень координації в ЄС в питаннях боротьби з тероризмом в цілому і стосовно ситуації протиборства з ІДІЛ в Сирії зокрема. Про намір європейців посилити свою роль на сирійському напрямі свідчить ряд кроків з боку керівництва Німеччини: так, канцлер Ангела Меркель намагається подолати опір опозиції в Бундестазі з питання можливого розгортання німецьких підрозділів на території Сирії [118], а Урсула фон дер Ляйен, міністр оборони Німеччини, підтвердила готовність своєї країни розглянути питання про створення першої постійної бази німецьких військ на Близькому Сході [118]. Про це вона заявила в середині вересня 2018 р перебуваючи з робочим візитом в Йорданії, куди Німеччина переводить близько 300 своїх військовослужбовців з турецької авіабази Інджерлік. Передбачається, що німецькі військовослужбовці в Сирії займуться тренуванням підрозділів курдів (включаючи і пешмерга в Сирії та Іраку) і сирійських демократичних сил (помірних опозиційних Асаду угруповань). Прихильність керівництва Німеччини та Франції принциповим установкам ЄС щодо врегулювання сирійського конфлікту (ставка на переговорний процес в Женеві за участю опозиційних Асаду сил і надання гуманітарної допомоги мирному населенню) стала причиною відхилення лідерами цих двох країн недавньої російської ініціативи щодо повернення та облаштування сирійських біженців. Здавалося б, Москва пропонувала Парижу і Берліну конструктивні варіанти залучення останніх до створення належних умов для прийому

біженців на території Сирії, що могло знизити тиск цієї проблеми на політичні кола Німеччини та Франції. Ті, однак, заявили про свою готовність зайнятися облаштуванням біженців після досягнення стійкого політичного врегулювання в Сирії за участю опозиційних сил [33]. Тобто після відходу Б. Асада з поста президента.

Іншим проявом превалювання гуманітарних ("ціннісних") стурбованих європейців в підході до сирійської кризи стала концентрація урядів провідних країн ЄС на проблемі евакуації членів організації "Білі каски" і членів їх сімей (близько 800 осіб) з південно-західних районів Сирії в липні 2018 р. - в період наступальних операцій армії Асада і його союзників на анклаві опозиції [118]. Зауважимо, що згадана організація сприймається європейським істеблішментом як гуманітарна, що надає першу допомогу мирному населенню під час бойових дій, за що їй було присуджено кілька міжнародних (в основному європейських) нагород, включаючи так звану альтернативну Нобелівську премію - The Right Livelihood Award (за 2016 р.). Створена в 2014 р відставним британським офіцером Джеймсом Ле Межурера з розрізнених загонів сирійської волонтерів організація "Білі каски" в основному фінансувалася з урядових джерел провідних країн Євросоюзу (спочатку тільки Великобританії) і американської USAID. Влада низки країн ЄС її нерідко представляють як символ "мирної гуманітарної інтервенції" Євросоюзу у внутрішньосирійського конфлікт, хоча при цьому іноді й не заперечують зв'язок активістів "Білих касок" з радикальними угрупованнями, які борються проти уряду Башара Асада [38].

Висновки до 3 розділу

З приходом в Білий дім команда Д. Трампа помітно змістила акценти в сприйнятті сирійського конфлікту в порівнянні з адміністрацією Б. Обами. Якщо остання прагнула активно залучатися до процесу пошуку врегулювання конфлікту дипломатичним шляхом на основі вироблених в Женеві принципів, то нинішня команда в Білому домі тривалий час утримувалася від занурення в переговорні процеси, вважаючи, що проблему можна вирішити шляхом угоди (домовленості) між Д. Трампом і В. Путіним. Оточення Трампа явно сприймає

ситуацію в Сирії і постконфліктне врегулювання як проблему вторинну в порівнянні з пріоритетним завданням - "протистоянням загрозі посилення військової могутності Ірану і його експансії в регіоні". Іншими словами, "інтереси" та геополітичні розрахунки роблять визначальний вплив на формування політики Трампа по Сирії. Багато в чому інший підхід демонструють у цьому питанні провідні країни ЄС - Франція, Німеччина, Великобританія. Він заснований на пріоритеті зусиль з пошуку політичного врегулювання в Сирії за допомогою дипломатичних переговорів на основі Женевських документів і принципів, які передбачають зміну влади в Дамаску. Європейці схильні відокремлювати "проблему Сирії" від "проблеми Ірану". При цьому вони мають намір підтримувати військовий потенціал угруповань які контролюють північний схід Сирії та протистоять Асаду. Зрив угоди Трампа з Путіним (на саміті в Гельсінкі) по Ірану спонукав Білий дім оновити сирійську стратегію. Відтепер вона передбачає активізацію силової складової з метою впливу на уряд Асада і Іран, зміщення Асада шляхом як закулісних угод, так і створення "альтернативи для сирійців" за допомогою забезпечення прискореної нормалізації життя в районах поза контролем Асада, а також можливу активізацію переговорних процесів. В результаті основні параметри оновленої стратегії США по Сирії багато в чому збігаються з європейським баченням проблеми.

Багато уваги в Стратегії національної безпеки Росії на період до 2020 року приділяється військовій складовій: вона робить упор на зміцнення військового потенціалу Росії - «військова безпека забезпечується шляхом розвитку і вдосконалення військової організації держави і оборонного потенціалу, а також виділення на ці цілі достатнього обсягу фінансових, матеріальних та інших ресурсів» [39, пункт 28]. Таким чином, на сучасному етапі Росія бачить використання військових методів і сил у вирішенні конфліктів як один з найбільш дієвих інструментів захисту своїх національних інтересів. У сфері державної оборони на перше місце висуваються загрози, які ідуть від міжнародного і національного тероризму. Цей національний пріоритет відображений і в інших державних документах. РФ є учасником і різних

міжнародних конвенцій з даного питання. Як видно з наведеного переліку зовнішньополітичних пріоритетів Росії, Сирія і в цілому Близький Схід не є безпосередньо ключовим пріоритетом для усієї держави. Це пояснюється багато в чому історичними причинами і розвитком інтересів в інших регіонах, перш за все СНД. Однак сучасна позиція російського керівництва щодо сирійського конфлікту обумовлюється становищем країни в світовій політиці, як глобальна держава і член Ради Безпеки ООН вона не хоче залишатися осторонь. У сучасному сирійському конфлікті Росія зайняла жорстку позицію щодо недопущення зовнішнього втручання. Жорстка позиція РФ заснована в першу чергу на розумінні того, що підтримка західних ініціатив раніше жодного разу не привела до позитивних результатів як в питанні розв'язання того чи іншого конфлікту, так і не принесла ніякої вигоди самій Росії. Багатомільярдні втрати, які понесли в Лівії російські корпорації, навіть незважаючи на нейтральну позицію Москви у вирішенні лівійського конфлікту, довели, що Росія не розглядається Заходом як рівноправний партнер. Сирія ж для неї є вкрай важливим союзником у регіоні. Крім усього іншого там проживають тисячі колишніх співгромадян. Сирія сьогодні стала мало не єдиною державою, через яку Росія може зберегти і розширити свою військову присутність на Близькому Сході.

Геополітичне значення Сирії для Росії багато в чому обумовлено розташуванням в сирійському порту Тартус єдиної російської військової бази за межами колишнього СРСР, що забезпечує Росії вихід у Середземне море. Цей об'єкт знаходиться в розпорядженні Росії з 1971 року. Порт Тартус є не тільки єдиним пунктом базування російських бойових кораблів в Середземному морі, але і єдиною на сьогоднішній день російською військовою базою в далекому зарубіжжі. З огляду на те, що Росія провела модернізацію даного пункту базування в 2009-2011 рр., це також є досить вагомою причиною для захисту зовнішньополітичних інтересів Росії в Сирії [45].

У Росії в Сирії є також і загальні економічні інтереси. За даними 2010 року обсяг російського експорту до Сирії склав 1,1 млрд. доларів. У 2009 році російські інвестиції в Сирію склали майже 4,2 млрд. дол., Не рахуючи

збройових контрактів. А з переважно експортом російських озброєнь інвестиції в країну перевищують 20 млрд. доларів. Що стосується військово-технічного співробітництва, то Сирія веде закупівлі винищувачів МіГ-29, навчально-бойові літаки Як-130, системи ППО «Панцир» і «Бук», берегові комплекси «Бастіон», протикорабельні ракети П-800 «Яхонт». Крім продажу озброєнь і військової техніки ведеться і її обслуговування, модернізація і ремонт.

Однак, режим санкцій, закриття зовнішніх кордонів і активні бойові дії не тільки зруйнували економіку країни, але і перервали її економічні зв'язки з багатьма державами, в тому числі і з Росією, змусили її функціонувати в умовах повної ізоляції.

Важливою в даній ситуації є і жорстка позиція Китаю, а також ряду інших глобальних гравців. Подібний опір в Раді Безпеки ООН став несподіванкою для монархій Перської затоки і країн-учасниць НАТО, які планували повторення в Сирії лівійського сценарію і остаточне ослаблення позицій Ірану. США і країни-учасниці НАТО прагнуть представити сирійський конфлікт як внутрішню політичну боротьбу опозиції з режимом Б.Асада, до сих пір зберігається їх прагнення організувати іноземне вторгнення для досягнення необхідного їм результату.

Проте, активна позиція Росії, Ірану і ряду країн світової спільноти у вирішенні сирійського протистояння, а також відсутність єдності всередині ЄС і НАТО щодо даного питання, перешкоджають військовому втручанням ззовні. Росія, Іран і Китай дотримуються тієї точки зору, що криза може і повинна бути врегульована виключно без іноземного втручання і тільки самим сирійським народом. Російська операція в Сирії трактується як боротьба з терористичною організацією «Ісламська держава».

Завдяки прямому військовому втручанням в сирійський конфлікт, що почалося у вересні 2015 р., Росія змогла вирішити важливе завдання: в результаті цього втручання та частина сирійської території, що контролюється режимом Асада, стала свого роду протекторатом Росії.

Після розгрому на початку 2018 р основних угруповань "Ісламської держави" в Сирії провідні країни ЄС, особливо Великобританія, Франція і

Німеччина, помітно активізували свої військові та дипломатичні зусилля в контексті наближення постконфліктного врегулювання. При цьому лідери "євротрійки" в своїх заявах і діях акцентують увагу на необхідності відновлення дипломатичних процесів, що забезпечують політичний транзит в Сирії (його результатом має стати відхід Асада з президентського поста).

ВИСНОВКИ

В ході дослідження зроблено наступні висновки:

Визначальним фактором ситуації в Сирії є те, що в ній триває громадянська війна.

Ситуація в Сирії впродовж уже десятиріччя асоціюється з поняттям "конфлікт". І йдеться не лише про внутрішній конфлікт в країні, але також і про той конфлікт навколо Сирії, що точиться між різними геополітичними силами. Це обумовлено тим, що регіональні конфлікти на сучасному етапі обумовлюються не лише внутрішньо-регіональними, але й геополітичними факторами, що тільки ускладнює процеси їх врегулювання. У цьому дослідженні буде розглянуто сучасний сирійський конфлікт, у контексті геополітичних інтересів світових геополітичних гравців.

Сирійський конфлікт є регіональним. Регіональний конфлікт виникає на основі складних суперечностей (історичних, територіальних, економічних, політичних, міжетнічних та ін.) між сусідніми державами або різними соціально-політичними угрупованнями всередині країни.

Зазвичай він починається раптово, без офіційного оголошення про військову акцію, ведеться невеликими військовими силами і засобами. Його політичні цілі обмежені, а тривалість невелика. Відхід від вирішення регіональних проблем веде до загострення ситуації в регіоні й переростання регіонального конфлікту в локальну війну.

сирійську кризу можна розглядати як окрему частину «арабської весни». Соціальний протест, який представляв собою початковий етап «арабської весни» у таких країнах, як Туніс, Єгипет, Ємен, Бахрейн, був обумовлений внутрішніми факторами. А саме соціально-економічною кризою, корупцією, свавіллям і непотизмом владної еліти, що правила впродовж десятків років, відсутністю реальних демократичних свобод при показній «фасадній демократії». Всі ці причини на початок конфлікту були присутні, певною мірою, і в Сирії, але особливого виміру сирійському конфлікту надало те, що в ньому поряд з протистоянням сирійської влади і озброєної опозиції стикаються інтереси як держав, що представляють собою регіональні центри сили, так і

великих держав. У той же час підтримка зовнішніми силами збройної сирійської опозиції, представленої, в основному, ісламістськими угрупованнями, і присутність в їх рядах тисяч джихадистів з усього світу стимулювали виникнення в Сирії вогнища радикального ісламізму. Це, в свою чергу, сприяло формуванню тут так званої «ісламської держави» і її експансії в регіоні.

На сучасному етапі в Сирії триває громадянська війна, яка почалася у так званий період «арабської весни» в 2011 році.

Сирія залишається місцем зіткнення інтересів багатьох гравців. Наявні розбіжності не дозволяють сподіватися на швидке завершення конфлікту.

Зіткнувшись з народними хвилюваннями в південній провінції Дараа в травні 2011 року, режим Асада міг піти по шляху переговорів з юними неозброєними маніфестантами. Однак поліція, спецслужби і армія режиму розв'язали кампанію невимовного насильства - з тортурами дітей і переслідуванням їхніх сімей, - щоб продемонструвати: так, в арабському світі поширюється рух за громадянські свободи і збільшення відповідальності влади перед народом, але в Сирії нічого подібного не буде.

Народні хвилювання в Сирії почалися в березні 2011 року і швидко переросли в опосередковану війну зовнішніх сил - Ірану, Росії, США, Туреччини, Франції та інших гравців, а також набирає силу транс-національний терористичний рух самопроголошеної «Ісламської держави». Ціна цієї війни - величезні людські втрати, нескінченні потоки біженців, масштабні руйнування і масові звірства, багато з яких, можливо, підходять під визначення військових злочинів і злочинів проти людяності.

В результаті бродіння переросло в повномасштабну громадянську війну з величезною кількістю жертв - в основному з боку противників режиму. За останніми оцінками, до липня 2019 року 280 000 сирійців загинули, понад 13,5 мільйона потребували гуманітарної допомоги, 5 мільйонів проживали на заблокованих територіях, а ще 4,8 мільйона були зареєстровані як біженці.

Світова спільнота розкололася по суті на два табори - один підтримує опозиційні сили, інший - діючий режим Б. Асада.

Сирійський конфлікт зібрав навколо себе одночасно велику кількість сторін. Так, режим Б. Асада на даний момент підтримують такі сили як країни БРІКС - Китай, Росія, Індія, Бразилія, ПАР, а також Іран. Росія з самого початку надавала допомогу у вигляді поставок зброї урядовим силам Сирії. На боці опозиції виступають такі країни Заходу як США, Туреччина, Великобританія, Франція, Саудівська Аравія.

У кожного з учасників сирійського конфлікту існують свої конкретні цілі, завдання та позиції. У даному контексті Саудівська Аравія і Іран використовують ситуацію в Сирії для боротьби за регіональне лідерство. Причому, якщо Саудівській Аравії вигідне ослаблення і усунення режиму Башара Асада, то для Ірана, навпаки, дуже важливо зміцнити і залишити при владі чинного президента Сирії.

З настанням «арабської весни» у Саудівській Аравії з'явилися чіткі цілі, пов'язані з ситуацією в Сирії. По-перше, це повалення Башара Асада і усунення від влади алавітського клану. По-друге, встановлення в Сирії режиму сунітської фундаменталістської влади. По-третє, ослаблення Ірану як претендента на лідерство шляхом зміни влади в Сирії, важливого стратегічного майданчику Ірану на Близькому Сході і позбавлення його можливості підтримувати шіїтське угруповання «Хезболла» в Лівані.

Нестабільність в Сирії має прямий вплив на Туреччину, яка стає вразливою, а конфронтація між сирійським президентом і протестантами зайшла в глухий кут, не даючи видимих надій на швидкий вихід з нього.

Тисячі сирійських біженців втекли до Туреччини, щоб уникнути триваючого силового придушення антиурядових виступів. Гуманітарна криза могла б ускладнити ситуацію з потоком біженців і змусити ще більше сирійських курдів перетнути турецько-сирійський кордон.

У той саме час Туреччина стурбована тим, що потенційний розкол в Сирії може призвести до курдського повстання. У Сирії і Туреччині проживає неспокійна курдська меншина. Дестабілізація в Сирії надає потужного імпульсу Робітничій партії Курдистану (РПК), оскільки вона зберігає тісні зв'язки з сирійською курдською меншістю. Протягом багатьох років Президент аль-Асад

міг контролювати свою курдську меншину «залізним кулаком». Крім цього, Туреччина дуже уважно стежить за політичним розвитком ситуації в Іраку, особливо в північній його частині, де проживають курди. Створення незалежного Великого Курдистану серйозно загрожує національній безпеці Туреччини. Політична стабільність і територіальна цілісність Іраку є головним пріоритетом зовнішньої політики Туреччини. Більш того, співпраця Анкари з курдським регіональним урядом (КРП) є вкрай необхідною, оскільки вона визначає ефективність турецьких дій проти Робочої партії Курдистану. Нестабільний Ірак зміг би спровокувати створення незалежного Північного Іраку, що стало б кошмарним сценарієм розвитку ситуації для Анкари. Тоді амбіції курдів у створенні Великого Курдистану могли б стати реальністю, а кордони Близького Сходу бути перенесені переможцями і переможеними. Туреччина опинилася б у великому програві, якби курдська революція поширилася на весь регіон. міг би початися розвал турецької держави, а південно-східні райони з курдами були б поглинені новою державою - Великим Курдистаном. Сценарії курдських революцій зможуть використовувати зовнішні центри влади, якщо Анкара і далі продовжить підтримувати тісні двосторонні відносини з іранським режимом і мусульманськими рухами ХАМАС в Палестині і «Хезболла» в Лівані.

Проте виступи в Сирії несуть у даний час загрозу Туреччини. Якщо протести зростуть, а аль-Асад і далі продовжить вбивати демонстрантів, то урядові інститути Сирії зможуть розвалитися, що призведе до громадянської війни між сунітами і алавітами, що становлять меншість, і країна почне занурюватися в хаос.

Сирія стала регіоном серйозного протистояння інтересів Росії і США, яке, перш за все, виявляється в концептуально протилежних підходах з питання врегулювання конфлікту. Це зіткнення інтересів базується на явній нестиковці у найбільш суттєвих питаннях. По-перше, різниця в розумінні сирійського конфлікту. Росія завжди визначала його як виключно внутрішньополітичну кризу, якою має займатися законний уряд Сирії. По-друге, Росія до певного часу наполягала на дипломатичному способі вирішення сирійської кризи, в той

час як США ще в 2013 р. були готові до нанесення авіаударів по сирійській армії. По-третє, доля Б. Асада, якого Росія розглядає як законно обраного президента країни, легітимність якого не заперчується, вважає, що питання з ним повинно вирішуватися виключно сирійським народом. США вважають, що «війна в Сирії не закінчиться до тих пір, поки Башар Асад не втече». По-четверте, питання про опозицію. Росія визнає і підтримує законну сирійську владу і вважає опозиційні політичні сили деструктивними за своєю суттю. США готові підтримувати так звану «поміркувану» опозицію, якій вони надають суттєву фінансову підтримку.

Інтересами Китаю в Сирії, як і в будь-якій країні, є природні ресурси. Будучи світовою фабрикою з виробництва товарів, Піднебесна має гостру потребу в ресурсах, зокрема в енергоресурсах.

Якщо озирнутися на початок «арабської весни», нескладно помітити, що майже всі країни, за якими прокотилися заворушення, були близькими партнерами КНР. Перед цими подіями все йшло до створення в регіоні вільної економічної зони, що не могло не викликати невдоволення США.

І на даний момент інтереси Китаю залишилися незмінними, він зацікавлений у розвитку довгострокових відносин практично з усіма країнами Близького Сходу. На шляху економічного співробітництва двох країн сама явна небезпека виходить від Америки. На даний момент повстанці, підтримувані західною коаліцією, утримують важливі прикордонні території Сирії, які необхідні для здорового економічного розвитку двох країн.

Географічне розташування Сирії також може представляти інтерес для Китаю, адже одним із своїх пріоритетних завдань Пекін вважає реалізацію проекту Нового шовкового шляху під назвою «Один пояс - один шлях». В рамках проекту планується побудувати трансконтинентальну залізничну мережу, яка зв'яже Європу і Азію. Один із найбільш зручних з географічної точки зору варіантів маршруту - через Близькосхідний регіон. У цьому випадку залізнична гілка може вийти до Середземного моря або в Туреччині, або в Сирії.

Війна всередині Сирії фактично здійснюється руками інтернаціональних салафітських формувань, які отримують підтримку і озброєння НАТО (в першу чергу від Туреччини), Саудівської Аравії і Катару. Саудівська Аравія, ряд інших країн Перської затоки забезпечують «сирійську опозицію» не тільки людьми, а й зброєю і фінансами. Прагнучи будь-якими засобами досягти повалення Б. Асада, монархії Перської затоки також спираються на політичну підтримку США і інших країн-учасниць НАТО. З цією метою активно використовуються території Туреччини і Йорданії.

Крім того, позиції Саудівської Аравії в рамках ЛАД дуже сильні, тому вони, навіть на шкоду статуту цієї організації, прагнуть просувати свою лінію через дану структуру.

Туреччина зацікавлена в поширенні «арабської весни» на території держав регіону і дестабілізації внутрішньополітичної та економічної обстановки в них, оскільки це дає їй шанс залишитися єдиним впливовим західним союзником на Близькому Сході, нарівні з іншими ключовими гравцями - Іраном і Саудівською Аравією, що мають свої інтереси в регіоні. Крім того, зростаючий ізоляціонізм Ізраїлю і погіршення ізраїльсько-турецьких відносин, дозволяють Туреччині посилити свій вплив на Близькому Сході. Посилення економічної кризи, хаос в Сирії полегшує стратегічним конкурентам, наприклад Ірану, можливість чинення тиску на Анкару через підтримку терористичних дій РПК в прикордонних районах. Дана обставина є додатковим стимулом для втручання Туреччини в сирійський конфлікт з метою якнайшвидшого його припинення з найбільшою вигодою для своїх державних інтересів.

Для Ірану Сирія є не тільки останнім і головним елементом зовнішньополітичної і військової концепції опору США і Ізраїлю, але і передовим плацдармом для збереження свого впливу в Лівані, і в Палестині. Сирія є найважливішим елементом системи військового стримування Ізраїлю, створеної Іраном, і знаходиться зараз під загрозою розпаду. Зі зникненням даної системи багаторазово зростає ймовірність прийняття Ізраїлем рішення про застосування радикальних військових заходів проти головних союзників Ірану,

а саме проти ХАМАС в Газі і Хезболли в Лівані. У цьому випадку, наступною метою ізраїльських збройних сил стануть іранські ядерні об'єкти, по яким буде завдано удар навіть і без допомоги США або НАТО. Тим більше такий варіант розвитку подій, за умови падіння режиму Б. Асада, можливий, враховуючи багаторазові заяви офіційних представників Ізраїлю про готовність застосування авіації і ракетного потенціалу самостійно, без підтримки США і НАТО. Однак військовий сценарій без участі США точно не буде реалізований щодо Сирії і, як наслідок, щодо Ірану.

Після розгрому на початку 2018 р основних угруповань "Ісламської держави" в Сирії провідні країни ЄС, особливо Великобританія, Франція і Німеччина, помітно активізували свої військові та дипломатичні зусилля в контексті наближення постконфліктного врегулювання. При цьому лідери "євротрійки" в своїх заявах і діях акцентують увагу на необхідності відновлення дипломатичних процесів, що забезпечують політичний транзит в Сирії (його результатом має стати відхід Асада з президентського поста).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

Джерела:

1. Выступление президента России В. В. Путина на пленарном заседании 70-й сессии Генеральной Ассамблеи ООН 28 сентября 2015 года // <http://kremlin.ru/events/president/news/50385>.
2. Заседание Международного дискуссионного клуба «Валдай». Речь В.В. Путина. 22 октября 2015 г. [Электронный ресурс] <http://kremlin.ru/events/president/news/50548>
3. Концепция внешней политики Российской Федерации // URL: https://www.mid.ru/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkV6BZ29/content/id/2542248
4. Резолюция ГА 66/176 // URL: <http://www.un.org/russian/news/focus.asp?focusID=25>
5. Совместное заявление министров иностранных дел Исламской Республики Иран, Российской Федерации, Турецкой Республики по согласованным мерам, направленным на оживление политического процесса с целью прекращения сирийского конфликта, Москва, 20 декабря 2016 г. [Электронный ресурс] <https://thailand.mid.ru/key-issues/1980-sovmestnoe-zayavlenie-ministrov-inostrannykh-del-islamskoj-respubliki-iran-rossijskoj-federatsii-turetskoj-respubliki>
6. Стратегия национальной безопасности Российской Федерации от 31 декабря 2015 г. // URL: <http://kremlin.ru/acts/news/51129>
7. Remarks by President Obama in Address to the People of Europe. — White House Office of the Press Secretary. — 2016. — April 25 // <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2016/04/25/remarks-president-obama-address-people-europe>.

Література:

8. Багдасаров С.А. Ближний Восток: вечный конфликт. - М., 2016. - 120 с.
9. Барабанов М. С., Васильев А. Д., Денисенцев С. А., Лавров А. В., Ломов Н. А., Лямин Ю. Ю., Никольский А. В., Пухов Р. Н. Сирийский рубеж / Под ред. М. Ю. Шеповаленко. — М.: Центр анализа стратегий и технологий, 2016.
10. Бектурганов Н. С., Болаев А. В. Перспективы и пути реализации проекта строительства канала «Евразия» // Единый всероссийский научный вестник. — 2015. — № 1. — С. 125-131.
11. Богатуров А., Фененко А. Посткризисные тренды в мировой политике // Свободная мысль. 2011. №2 (1621). - С. 119.
12. Бурцев С.Н. Иранский фактор во взаимоотношениях России и США на Ближнем Востоке и в Центральной Азии. Диссертация на соискание ученой степени к.п.н. - М., 2014.
13. Ганиев Т.А., Задонский С.М. Военная мощь Турецкой Республики. Том 1-2. – Москва, Институт Ближнего Востока, 2018. — С. 17.
14. Ганиев Т.А., Карякин В.В. Большой Ближний Восток: геополитическая регионалистика конфликтогенного центра мировой цивилизации. Электронный журнал «Архонт». Выпуск № 4(7), 2018, с. 15-28.
15. Ганиев Т.А., Карякин В.В. Курдский фактор и его роль в формировании геополитической обстановки на Ближнем Востоке. Электронный научный журнал Архонт. Выпуск № 2(5), 2018, сс. 4-13.
16. Ганиев Т.А. Центральная Азия в проекции гибридных войн в современных условиях развития международной обстановки. Статья из сборника «Гибридные войны в геополитических процессах XXI века». Материалы межвузовского круглого стола. Москва, Военный университет МО РФ. Москва 2015 г.
17. Киселёв В. Некоторые итоги боевых действий в Сирии // Армейский сборник : Научно-методический журнал МО РФ. — М.: Редакционно-издательский центр МО РФ, 2016. — № 07. — С. 8-17.

18. Киселёв В., Письменский Г., Попов В. Тенденции и возможности. Некоторые формы и способы ведения боевых действий в Сирии // Армейский сборник : Научно-методический журнал МО РФ. — М.: Редакционно-издательский центр МО РФ, 2016. — № 02. — С. 3—7.
19. Ланко Д.А. «Региональный подход» в международной политике: сравнительный анализ российской и американской внешнеполитической практики 2000–2008 гг.: дисс. док. полит. наук.: 23.00.04 СПбГУ, 2015.
20. Лебедева М.М. Мирный и вооруженный пути развития современных конфликтов: Сравнительный анализ. М., 1999.
21. Лысенко В. Н. Региональные конфликты в странах СНГ: опыт урегулирования // Полис. 1998. №2. С. 147-157.
22. Махнев С.Д. Особенности двусторонних отношений Сирии со странами региона Ближнего Востока в период 1991-2014 гг. - Нижний Новгород, 2015.
23. Маккиндер Х. Географическая ось истории // Полис. 1995. №4. С. 162–169.
24. Мюллерсон Р. Два мира – два права? Геополитика под прикрытием законности и морали // Россия в глобальной политике. 2014 (март-апрель). Том 12. №2.
25. Патиев Ф.А. Курдские автономные районы современной Сирии // Курдский фактор в региональной геополитике. (Материалы круглого стола в ИМЭМО РАН 11.03.2015 г.). Под редакцией А.Г. Арбатова. М.: ИМЭМО РАН, 2015.
26. Снесарев А.Е. Афганистан. М.: Русская панорама, 2002. С. 21.
27. Снесарев А.Е. Афганские уроки // Российский военный сборник. М.: ВУ, 2003. С. 722.
28. Современная Сирия. Справочник. - М., 1974.
29. Солленберг М., Валленштейн П. Крупные вооруженные конфликты // Ежегодник СИПРИ 1996. Вооружения, разоружение и международная безопасность. М., 1997.

30. Степанова Е.А. Россия и США в борьбе с терроризмом (сравнительные угрозы и подходы, Сирия, Афганистан, противодействие насильственному экстремизму) // Пути к миру и безопасности. 2017. №1(52). С 13-54.

31. Тренин Д. Россия и кризис в Сирии // РАБОЧИЕ МАТЕРИАЛЫ КАРНЕГИ : сборник. — Москва: «Пресс Клуб Сервис», 2013.

32. Шумилин А. (2018a) Евросоюз: подход к сирийской проблеме (2018) / Научно-аналитический вестник ИЕ РАН, №2, с. 201-209.

33. Шумилин А. (2018b) Сирийское урегулирование: взгляд из Европы (2018) / Научно-аналитический вестник ИЕ РАН, №4, с. 165-172.

34. Glass Ch. «Tell Me How This Ends» (англ.) // Harper's Magazine. — 2019.

35. Eyal Zisser. Commanding Syria. Bashar al-Asad and the First Years in Power. London., 2007.

Интернет-ресурсы:

36. Айдрус И. Будущее карты транспортных артерий Сирии. – Российский Совет по международным делам. URL: https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/analytics/budushchee-karty-transportnykh-arteriy-sirii/?sphrase_id=69563

37. Ахмедов В.М. Сирийско-иранские отношения. Часть I. // «Russian Middle East», 03.10.2014. URL: <https://arabesky.livejournal.com/559.html>

38. Блейкер К., Барановская М. (2018) Сирийские "Белые каски": герои-спасатели со спорными связями / DW. 25.07.2018. URL: <https://www.dw.com/ru/сирийские-белые-каска-герои-спасатели-со-спорными-связями/a-44809300>

39. ВМФ РФ модернизирует пункт базирования кораблей в Сирии // URL: http://ria.ru/defense_safety/20090720/177967779.html

40. Зачем России Сирия и Иран? // URL: http://www.odnako.org/blogs/show_16843/

41. «Второй сирийский фронт»: боевики «Аль-Каиды» воюют против бывших союзников-повстанцев // URL: <http://9tv.co.il/news/2014/01/10/166812.html>
42. Дробот Г.А. Военная сила в мировой политике // URL: <https://istina.msu.ru/publications/article/1296288/>
43. Зачем России Сирия и Иран? // URL: http://www.odnako.org/blogs/show_16843/
44. Евсеев В.В. Ирано-сирийская «стратегическая глубина» // «Иран.ру», 11.03.2012. URL: http://www.iran.ru/news/analytiks/78869/Irano_siriyskaya_strategicheskaya_glubina
45. Иран: интервенция в Сирию грозит США «серьезными последствиями» // URL: http://rus.ruvr.ru/news/2013_08_25/Iran-predostereg-SSHA-ot-voennogo-vmeshatelstva-v-Siriju-6816/
46. Иран мобилизует «ось сопротивления» на выдавливание США с Ближнего Востока. Сайт Eurasia Daily (EADaily). 16.02.2020. URL: <https://eadaily.com/ru/news/2020/02/16/iran-mobilizuet-os-soprotivleniya-na-vydavlivanie-ssha-s-blizhnego-vostoka>
47. Ірансько-сірійські відносини URL: https://ru.qaz.wiki/wiki/Iran-Syria_relations
48. Крючков И.В. Внешняя политика Саудовской Аравии на Ближнем Востоке в начале XXI века. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/vneshnyaya-politika-saudovskoy-aravii-na-blizhnem-vostoke-v-nachale-xxi-veka>
49. Лавров считает уход Ирана из Сирии нереалистичным (2018) // РИА Новости. 04.07.2018. URL: <https://ria.ru/20180704/1523924337.html>.
50. Нефть и газ Ирана. URL: <https://utmagazine.ru/posts/8539-neft-i-gaz-irana> дата звернення 30.10.2020).
51. Об изменениях в военно-политической обстановке на Ближнем Востоке и в Северной Африке (16 - 22 июля 2007 года) // Институт Ближнего Востока. 22.07.2007. URL: <http://www.iimes.ru/?p=71302>

52. Оджалан А. Капитализм – это система, основанная на отрицании любви [Электронный ресурс] // URL: <https://hevale.nihilist.li/otritsanii-lyubvi/> (дата звернения 30.10.2020).
53. Сирийский конгресс в Сочи проголосовал за реформу конституции. [Электронный ресурс] URL: <http://tass.ru/politika/4916916>
54. Сирия как поле столкновения Катара и Саудовской Аравии. – Военно-политическая аналитика. URL: <http://vpoanalytics.com/2013/10/18/siriya-kak-pole-stolknoveniya-katara-i-saudovskoj-aravii/>
55. Снесарева А.Е. Афганистан. URL: <http://www.snesarev.ru/trudi/glava0.html> (дата звернения: 07.11.2020)
56. Судоходный канал «Евразия». Проект, который превзойдёт Крымский мост. 2018, 25 мая. URL: <https://cont.ws/@novoross/955595> (дата звернения: 07.11.2020)
57. Юртаев В.И. Особенности современной внешней политики Ирана. <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-sovremennoy-vneshney-politiki-irana> (дата звернения: 07.11.2020)
58. A Global Strategy for the European Union’s Foreign and Security Policy. — European Union External Action. — 2016. — June 28 // URL: https://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf.
59. Additional Assistance for the Syrian Opposition. Office of the Spokesperson. Washington, DC. October 31, 2015. [Электронный ресурс] URL: <http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2015/10/249033.htm>
60. Chronology: Saudi Arabia. – The Middle East Journal. – URL: <https://www.questia.com/library/journal/1P3-2767583441/chronology-saudi-arabia>
61. Fact Sheet: The European Union and Syria. — European Union External Action. — 2015. — February 5 // URL: http://www.eeas.europa.eu/statements/docs/2013/131018_01_en.pdf.
62. Haas E.B., Schmitter P.C. Economics and differential patterns of political integration: projections about unity in Latin America // URL: <http://maihold.org/mediapool/113/1132142/data/Haas-Schmitter.pdf>

63. Houry N. Assad's Dungeons. — Executive Magazine. — 2011. — May 4 // [https:// www.hrw.org/news/2011/05/04/assads-dungeons](https://www.hrw.org/news/2011/05/04/assads-dungeons); Syria: Crimes Against Humanity in Daraa. — Human Rights Watch. — 2011. — June 1 // URL: <https://www.hrw.org/news/2011/06/01/syria-crimes-against-humanity-daraa>.

64. Giaritelli A. Op. cit.; Gordon M. White House accepts “political reality” of Assad's grip on power in Syria // New York Times. 31 March 2017. URL: <https://www.nytimes.com/2017/03/31/us/politics/trump-bashar-assad-syria.html>

65. Iran-Islamic-republic — The World Bank. — URL: <http://data.worldbank.org/country/iran-islamic-republic>

66. Jaber H. Strike Syria and the World Will Shake. — Sunday Times. — 2011. — November 20 // URL: <https://www.thetimes.co.uk/article/strike-syria-and-the-world-will-shake-rjbl5dgr85z>

67. King C. The Wider Black Sea region in the Twenty-First century // URL: https://www.files.ethz.ch/isn/92382/2008_Black_Sea_Text_complete.pdf

68. Malbrunot G. Assad-Abdallah d'Arabie: les coulisses d'un contentieux (Асад-Абдалла: по ту сторону противоречий) // «Le Figaro», 29.10.2012. URL: <http://blog.lefigaro.fr/malbrunot/2012/10/assad-abdallah-darabie-les-cou.html?xtor=RSS-75>

69. Moshinsky B. Saudi Arabia spends 25% of its budget on its military — here is what it has for the money. — Business Insider UK. — URL: <http://uk.businessinsider.com/saudi-arabia-spends-25-of-its-budget-on-its-military-2015-12>

70. Pierini, Marc. Есть ли у ЕС роль в сирийском конфликте? // URL: <https://carnegie.ru/2017/02/16/ru-pub-68006>

71. Press Availability with Russian Foreign Minister Sergey Lavrov and UN Special Envoy Staf-fan de Mistura. John Kerry. Secretary of State. November 14, 2015. [Электронный ресурс] URL: <https://2009-2017.state.gov/secretary/remarks/2015/11/249515.htm>

72. Report From Amnesty International to the Government of the Syrian Arab Republic. — Amnesty International. — 1983. — November 1 // URL: <https://www.amnesty.org/en/documents/mde24/004/1983/en/>; Rodrigues J. 1982:

Syria's President Hafez al-Assad Crushes Rebellion in Hama. — Guardian. — 2011. — August 1 // URL: <http://www.theguardian.com/theguardian/from-the-archive-blog/2011/aug/01/hama-syria-massacre-1982-archive>.

73. Saudi Arabia. — The World Bank. — URL: <http://data.worldbank.org/country/saudi-arabia>

74. Shadid A. Syrian Elite to Fight Protests to 'the End'. — New York Times. — 2011. — May 10 // URL: <https://www.nytimes.com/2011/05/11/world/middleeast/11makhlouf.html>

75. Skykman N.J. America's strategy in worlds politics. The United States and the the balance of power. Transaction publishers. New Brunswick, New Jearsey. 2007. URL: <https://academic.oup.com/ahr/article-abstract/48/1/155/51571>

76. Spenser R. Iranian officials meet with Syrian opposition // «The Telegraph». 14.11.2011. URL: <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/syria/8889824/Iranian-officials-meet-with-Syrian-opposition.html>

77. Syria Crisis ECHO Factsheet. — European Commission Humanitarian Aid and Civil Protection. — Last updated May 2016 // URL: https://ec.europa.eu/echo/printpdf/where/middle-east/syria_en

78. Syria. — Global Center for the Responsibility to Protect. — Last updated August 15, 2016 // URL: <http://www.globalr2p.org/regions/syria>.

79. Syrian Arab Republic. — United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs. — Last updated May 2016 // URL: <http://www.unocha.org/syria>.

80. Touva S. The Superpowers as Mediators // Mediation in International Relations: Multiple Approaches to Conflict Management. Ed. by J. Bercovitch and J.Z. Rubin. N.Y., 1992. P. 232-248. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/159573162.pdf>

81. U.S., Europe call for Syrian leader al-Assad to step down // URL: <http://edition.cnn.com/2011/POLITICS/08/18/us.syria/index.html>

82. Zabadani, Former Syria Resort, Now Rebel Stronghold // URL: https://www.huffpost.com/entry/zabadani-syria-resort_n_1208743?ref=tw

83. Шелковников А. Мягкая сила ОАЭ в условиях региональных трансформаций URL: <https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/columns/sandbox/myagkaya-sila-oe-v-usloviyakh-regionalnykh-transformatsiy>

84. Январёв И. ОАЭ становятся опорой российской политики в Сирии URL: <https://news.ru/near-east/oe-stanovyatsya-oporoj-rossijskoj-politiki-v-sirii/>

85. Алексеева Н. Курс на Дамаск: как Китай наращивает инвестиции в сирийскую экономику URL: <https://russian.rt.com/world/article/480605-kitay-siriya-investicii>

86. Syria GDP per capita URL: <https://tradingeconomics.com/syria/gdp-per-capita-ppp> 29.01.2013.

87. Central Bureau of Statistics. Bulletin of labor force 2010. URL: <http://cbssyr.sy/index-EN.htm> 29.01.2013

88. Отношения Египта и Сирии Отношения Египта и Сирии - URL: https://ru.qaz.wiki/wiki/Еgypt%Е2%80%93Syria_relations

89. Рада безпеки ООН схвалила резолюцію щодо боротьби з тероризмом URL: http://zik.ua/ua/news/2014/09/25/rada_bezpeky_oon_shvalyla_rezolyutsiyu_shc_hodo_borotby_z_teroryzмом_526497

90. Сирийские власти вернули контроль над Хаффой URL: https://www.bbc.com/russian/international/2012/06/120613_syria_civil_war_interview

91. Сирия добровольно ввела бесполетную зону на границе с Турцией URL: <https://m.lenta.ru/news/2012/10/05/noflyzone/>

92. Шестаков Е, Пчельников Л Турция начала регулярные обстрелы сирийской территории URL: <https://rg.ru/2012/10/04/siriya-site.html>

93. Иранский фактор в Сирии URL: <https://zen.yandex.ru/media/safarli/iranskii-faktor-v-sirii-5e7f9441e76e9e2043c7e373>

94. Сажин В. Россия и Иран в Сирии URL: <https://interaffairs.ru/news/show/28012>

95. UAE reaffirms support for Syria URL: <https://gulfnews.com/uae/government/uae-reaffirms-support-for-syria-1.1235296>

96. No peace as long as Al Assad stays, Mohammad says URL: <https://gulfnews.com/uae/government/no-peace-as-long-as-al-assad-stays-mohammad-says-1.1277068>

97. UAE reaffirms support for Syria URL: <https://gulfnews.com/uae/government/uae-reaffirms-support-for-syria-1.1235296>

98. The UAE has it in for the Muslim Brotherhood URL: <https://english.alaraby.co.uk/english/comment/2017/2/23/the-uae-has-it-in-for-the-muslim-brotherhood>

99. "Un-Brotherly" Saudi-Emirati Ties Dateline URL: <https://www.meforum.org/7227/saudi-emirates-ties>

100. U.S. airstrikes hit ISIS inside Syria for first time URL: <http://www.cnn.com/2014/09/22/world/meast/u-s-airstrikes-isis-syria/>

101. UAE says ready to commit troops to fight Syria jihadists URL: <https://www.yahoo.com/news/uae-says-ready-commit-troops-fight-syria-jihadists-145913099.html>

102. Jordan, Israel hedge their bets in southwest Syria URL: <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2018/03/us-cedes-southwest-syria-jordan-israel-hedge-bets.html>

103. Donald Trump's corruption means he'll never be a "normal" commander in chief URL: <https://www.vox.com/policy-and-politics/2018/4/16/17238058/syria-bombing-trump-business-interests>

104. UAE, Egypt back launch of new Syrian opposition movement URL: <https://www.alaraby.co.uk/english/indepth/2016/3/12/uae-egypt-back-launch-of-new-syrian-opposition-movement>

105. Syria: Assad has decisively won his brutal battle URL: <https://www.theguardian.com/world/2018/dec/30/syria-year-cemented-assad-victory-trump-us-troops>

106. Syrian Crisis Can Not Be Resolved Via Military Solutions - UAE Foreign Minister URL: <https://sputniknews.com/middleeast/201804101063407594-syria-crisis-not-military-solutions/>

107. Dr Anwar Gargash: solving the Qatar crisis must involve tackling the 'trust deficit' URL: <https://www.thenational.ae/world/mena/dr-anwar-gargash-solving-the-qatar-crisis-must-involve-tackling-the-trust-deficit-1.737701>

108. UAE 'to reopen Syria embassy' as Gulf states warm up to Assad URL: <https://www.alaraby.co.uk/english/news/2018/11/13/uae-to-reopen-syria-embassy-amid-warming-assad-relations>

109. UAE reopens Damascus embassy after seven years URL: <https://www.arabianbusiness.com/politics-economics/410395-uae-says-to-reopen-damascus-embassy-after-seven-years>

110. Саудовская Аравия зажгла зелёный свет перед сирийскими грузовиками URL: <https://eadaily.com/ru/news/2020/11/02/saudovskaya-araviya-zazhgla-zelyonyy-svet-pered-siriyskimi-gruzovikami>

111. Вторая Брюссельская конференция «Поддержка будущего Сирии и региона», 24-25 апреля 2018 URL: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage_ru/42954/

